

אבן בוחן

מסכת ברכות

חזרה ושינון

מדף ב. - טז:

הכנה למבחן מספר 1
של עמוד היזמי 'דרשו'

גמרא כלשונה סדורה ומעוצבת
עם

פירוש קצר ע"פ רש"י ועוד,
על המילים הטעונות ביאור

מבוא

יש סדר לגמרא

התעוררנו בס"עיתא דשמיא להיות לעזר ולהועיל ללומדי הגמרא די בכל אתר ואתר, אשר חפצה נפשם לקיים את דברי הגמרא בקידושין (ה, א) על הפסוק: "ושננתם" – שיהיו דברי תורה מחודדין בפיד, שאם ישאלך אדם דבר – אל תגמגם ותאמר לו אלא אמור לו מיד.

זהו סידור דברי הגמרא בסדר ועיצוב ייחודי, המועיל הרבה לשינון זכירת דברי הגמרא.

באמת אמרו: יש סדר למשנה, ועל משקל זה אפשר לומר שבזדאי ובזדאי יש סדר לגמרא. כי הרואה יראה איך סוגיות הגמרא מסודרות ובנויות יפה לתלפיות; ויוכל לאסוף בדעתו את כל הפרטים, שיהיו הדברים מונחים בקופסא.

נוסף על עיצוב הגמרא, הוספנו פירוש קצר למילים שאינן שכיחות או מובנות כל כך, כדי שיוכלו להיזכר או לבדוק האם יודעים את פירושו של דברים.

אנחנו עומדים כעת לסיים בס"ד את מסכת ברכות, והדפים יופיעו בעזרה ש"ת בל"ג לפי סדר התקדמות מסלול העמוד היומי של ידרשו'.

המעוניין לקבל את העלון באופן קבוע חודשי, וכן להארות והערות – יפנו לכתובת המכון. תקוותנו לה' שייצליח חפצו בידינו, ללמוד וללמד לשמור ולעשות ולקיים את כל דברי התורה.

בברכת התורה

מכון אבן בוחרן

EVENBOCHAN1@GMAIL.COM

מאי ואומר? וכי תימא מכי ערבא שמשא ליליא הוא, ואינהו דמחשכי ומקדמי;
תא שמע: "יהוה לנו הלילה משמר והיום מלאכה".
סיום הקושיא: קא סלקא דעתך דעני ובני אדם חד שעורא הוא; ואי אמרת עני
 וכהן חד שעורא הוא, **חכמים היינו רבי מאיר!** אלא שמע מינה: עני שעורא
 לחוד, וכהן שעורא לחוד!
 • לא, עני וכהן - חד שעורא הוא, ועני ובני אדם - לאו חד שעורא הוא.

קושיא: ועני וכהן חד שעורא הוא?! **ורמינהו:** מאימתי מתחילין לקרות שמע
 בערבין?

- א. משעה שקדש היום בערבי שבתות, **דברי רבי אליעזר.**
- ב. **רבי יהושע אומר:** משעה שהכהנים מטהרים לאכול בתרומתן.
- ג. **רבי מאיר אומר:** משעה שהכהנים טובלין לאכול בתרומתן.
- **אמר לו רבי יהודה:** והלא כהנים מבעוד יום הם טובלים!
- ד. **רבי חנינא אומר:** משעה שעני נכנס לאכול פתו במלח.
- ה. **רבי אחאי, ואמרי לה: רבי אחא אומר:** משעה שרוב בני אדם נכנסין
 להסב.

סיום הקושיא ומסקנא: ואי אמרת עני וכהן חד שעורא הוא, **רבי חנינא היינו רבי
 יהושע!**

- אלא לאו שמע מינה: שעורא דעני לחוד, ושעורא דכהן לחוד, שמע מינה.
שאלה ותשובה: הי מינייהו מאוחר?
- מסתברא דעני מאוחר, דאי אמרת דעני מוקדם - **רבי חנינא היינו רבי
 אליעזר!** אלא לאו שמע מינה דעני מאוחר, שמע מינה.

קושיא ותירוץ: **אמר מר:** אמר ליה **רבי יהודה:** והלא כהנים מבעוד יום הם
 טובלים. שפיר קאמר ליה **רבי יהודה לרבי מאיר!**

- **ורבי מאיר, הכי קאמר ליה:** מי סברת דאנא אבין השמשות דידך קא
 אמינא?! אנא אבין השמשות **דרבי יוסי** קא אמינא. **דאמר רבי יוסי:** בין
 השמשות כהרף עין; זה נכנס זה יוצא, ואי אפשר לעמוד עליו. **ג ע"א**

קשיא **דרבי מאיר אדרבי מאיר!** תרי תנאי אליבא **דרבי מאיר.**

קשיא **דרבי אליעזר אדרבי אליעזר!** תרי תנאי אליבא **דרבי אליעזר.**

ואיבעית אימא: רישא לאו **רבי אליעזר** היא.

עד סוף האשמורה.

קושיא: מאי קסבר **רבי אליעזר?** אי קסבר שלש משמרות הוי הלילה - לימא
 עד ארבע שעות! ואי קסבר ארבע משמרות הוי הלילה - לימא עד שלש שעות!
תירוץ: לעולם קסבר שלש משמרות הוי הלילה, והא קמשמע לן: דאיכא
 משמרות ברקיע ואיכא משמרות בארעא.

דתניא: רבי אליעזר אומר: שלש משמרות הוי הלילה, ועל כל משמר ומשמר
 יושב הקדוש ברוך הוא ושואג כארי, שנאמר: "ה' ממרום ישאג וממערון קרשו יתן
 קולו, שאוג ישאג על נוהו".

וסימן לדבר: משמרה ראשונה - חמור נוער, שניה - כלבים צועקים, שלישית -
 תינוק יונק משדי אמו, ואשה מספרת עם בעלה.

קושיא ושני תירוצים: מאי קא חשיב **רבי אליעזר?** אי תחלת משמרות קא חשיב,
 תחלת משמרה ראשונה סימנא למה ליי אורתא הוא! אי סוף משמרות קא
 חשיב - סוף משמרה אחרונה למה לי סימנא? ימנא הוא!

- אלא, חשיב סוף משמרה ראשונה, ותחלת משמרה אחרונה, ואמצעית
 דאמצעיתא.
- **ואיבעית אימא:** כולהו סוף משמרות קא חשיב, וכי תימא: אחרונה לא
 צריך; למאי נפקא מינה? למיקרי קריאת שמע למאן דגני בבית אפל, ולא
 ידע זמן קריאת שמע אימת; כיון דאשה מספרת עם בעלה, ותינוק יונק
 משדי אמו - ליקום וליקרי.

אמר רב יצחק בר שמואל משמיה דרב: שלש משמרות הוי הלילה, ועל כל
 משמר ומשמר יושב הקדוש ברוך הוא ושואג כארי, ואומר: אוי לבנים
 שבעונותיהם החרבתי את ביתי, ושרפתי את היכלי, והגליתים לבין אומות
 העולם.

תניא: אמר רבי יוסי: פעם אחת הייתי מהלך בדרך, ונכנסתי לחורבה אחת
 מחורבות ירושלים להתפלל. בא אליהו זכור לטוב, ושמר לי על הפתח עד
 שסיימתי תפילתי. לאחר שסיימתי תפילתי אמר לי: שלום עליך, רבי! ואמרתי
 לו: שלום עליך, רבי ומורי!

משנה

מאימתי קורין את שמע בערבין?

- א. משעה שהכהנים נכנסים לאכול בתרומתן, עד סוף
 האשמורה הראשונה, **דברי רבי אליעזר.**
- ב. **וחכמים אומרים:** עד חצות.
- ג. **רבן גמליאל אומר:** עד שיעלה עמוד השחר.

מעשה ובאו בניו מבית המשתה, **אמרו לו:** לא קרינו את שמע.
אמר להם: אם לא עלה עמוד השחר חייבין אתם לקרות.
 ולא זו בלבד אמרו, אלא כל מה שאמרו חכמים עד חצות - מצותן
 עד שיעלה עמוד השחר:
 • הקטר חלבים ואברים - מצותן עד שיעלה עמוד השחר.
 • וכל הנאכלים ליום אחד - מצותן עד שיעלה עמוד השחר.
 אם כן, למה אמרו חכמים עד חצות? כדי להרחיק אדם מן
 העבירה.

גמרא

שתי קושיות: **תנא** היכא קאי, **דקתני:** מאימתי? ותו, מאי שנא דתני בערבית
 ברישא? לתני דשחרית ברישא!

תירוץ על שתי הקושיות: **תנא** אקרא קאי, דכתיב: "בשכרך ובקומך". **והכי קתני:**
 זמן קריאת שמע דשכיבה אימת? משעה שהכהנים נכנסין לאכול בתרומתן.

תירוץ נוסף על הקושיא השניה: **ואי בעית אימא:** יליף מברייתו של עולם, דכתיב:
 "יהי ערב יהי בקר יום אחד".

קושיא על התירוץ השני: אי הכי, סיפא **דקתני:** בשחר מברך שתיים לפניו, ואחת
 לאחריה; ובערב מברך שתיים לפניו, ושתיים לאחריה - לתני דערבית ברישא!
 • **תנא** פתח בערבית, והדר תני בשחרית; עד דקאי בשחרית - פריש מילי
 דשחרית, והדר פריש מילי דערבית.

אמר מר: משעה שהכהנים נכנסים לאכול בתרומתן.

קושיא ותירוץ: מכדי, כהנים אימת קא אכלי תרומה? משעת צאת הכוכבים. לתני
 משעת צאת הכוכבים!

- מלתא אנב אורחיה קמשמע לן: כהנים אימת קא אכלי בתרומה? משעת
 צאת הכוכבים.
- והא קמשמע לן: דכפרה לא מעכבא. **כדתניא:** "ובא השמש וטהר" -
 ביאת שמשו - מעכבתו מלאכול בתרומה, ואין כפרתו מעכבתו
 מלאכול בתרומה.

קושיא ותירוץ: וממאי דהאי "ובא השמש" ביאת השמש, והאי "וטהר" - טהר
 יומא? **ב ע"ב** דילמא ביאת אורו הוא, ומאי "וטהר"? טהר גברא!

- **אמר רבה בר רב שילא:** אם כן לימא קרא 'ויטהר', מאי "וטהר"? טהר
 יומא. כדאמרי אינשי: איערב שמשא ואדכי יומא.

במערבא הא **דרבה בר רב שילא** לא שמייע להו, **ובעו לה מיבעיא:** האי "ובא
 השמש" ביאת שמשו הוא, ומאי "וטהר" - טהר יומא; או דילמא ביאת אורו הוא,
 ומאי "וטהר" - טהר גברא?

והדר פשטו לה מברייתא, **מדקתני בברייתא:** סימן לדבר צאת הכוכבים שמע
 מינה: ביאת שמשו הוא, ומאי "וטהר" - טהר יומא.

אמר מר: משעה שהכהנים נכנסין לאכול בתרומתן.

ורמינהו: מאימתי קורין את שמע בערבין? משהעני נכנס לאכול פתו במלח,
 עד שעה שעומד ליפטר מתוך סעודתו.

סיפא ודאי פליגא אמתניתין; רישא, מי לימא פליגי אמתניתין?!

- לא, עני וכהן - חד שיעורא הוא.

ורמינהו: מאימתי מתחילין לקרות קריאת שמע בערבית?

- א. משעה שבני אדם נכנסין לאכול פתן בערבי שבתות, **דברי רבי מאיר.**
- ב. **וחכמים אומרים:** משעה שהכהנים זכאין לאכול בתרומתן; סימן לדבר
 צאת הכוכבים.

ואף על פי שאין ראייה לדבר, זכר לדבר, שנאמר: "ואנחנו עושים במלאכה, ונאצים
 מלחזקים ברכושים מעלות השחר עד צאת הכוכבים", ואומר: "יהוה לנו הלילה משמר
 והיום מלאכה".

גמרא סדורה ומעוצבת לחזרה ושינון

קושיא ותירוץ: אי הכי, לכתוב 'מהנשף ועד הנשף' או 'מהערב ועד הערב'!
 • **אלא אמר רבא:** תרי נשפי הוו, נשף ליליא ואתי יממא, נשף יממא ואתי ליליא.

קושיא: ודוד מי הוה ידע פלגא דליליא אימת?! השתא משה רבינו לא הוה ידע, דכתיב: "כחצות הלילה אני יוצא בתוך מצרים", מאי "כחצות"? אילימא דאמר ליה קודשא בריך הוא: "כחצות", מי איכא ספיקא קמי שמיא?! אלא דאמר ליה: 'בחצות', ואתא איהו ואמר: "כחצות", אלמא מספקא ליה; ודוד הוה ידע?
א.

תירוץ ראשון: דוד סימנא הוה ליה, דאמר רב אחא בר ביזנא אמר רבי שמעון חסידא: כנור היה תלוי למעלה ממטתו של דוד. וכיון שהגיע חצות לילה בא רוח צפונית ונושבת בו ומנגן מאליו; מיד היה עומד ועוסק בתורה עד שעלה עמוד השחר.

כיון שעלה עמוד השחר נכנסו חכמי ישראל אצלו. אמרו לו: אדונינו המלך, עמך ישראל צריכין פרנסה. אמר להם: לכו והתפרנסו זה מזה. אמרו לו: אין הקומץ משביע את הארי, ואין הבור מתמלא מחוליתו. אמר להם: לכו ופשטו ידיכם בגדוד. מיד יעצים באחיתופל, ונמלכין בסנהדרין, ושואלין באורים ותומים.

אמר רב יוסף: מאי קרא? דכתיב: "ואחרי אוליתפל בניהו בן יהוידע ואביתר ושר צבא למלך יואב". אחיתופל - זה יועץ, וכן הוא אומר: "ועצת אוליתפל אשר יעץ בימים ההם, כאשר ישאל איש ברבר האלהים". **ד ע"א** בניהו בן יהוידע - זה סנהדרין, ואביתר - אלו אורים ותומים, וכן הוא אומר: "ובניהו בן יהוידע על הכרתי ועל הפלתי". ולמה נקרא שמם 'כרתי ופלתי'? 'כרתי' - שכורתיים דבריהם, 'פלתי' - שמופלאים בדבריהם. ואחר כך "שר צבא למלך יואב".

אמר רב יצחק בר אדא, ואמרי לה: אמר רב יצחק בריה דרב אידי: מאי קרא? "עורה כבורי עורה הנבל וכנור אעירה שאר".

ב.
תירוץ שני: רבי זירא אמר: משה לעולם הוה ידע, ודוד נמי הוה ידע. וכיון דדוד הוה ידע, כנור למה ליה? לאתעורי משנתיה.

קושיא ושני תירוצים: וכיון דמשה הוה ידע, למה ליה למימר כחצות?
 • משה קסבר: שמא יטעו אצטגניני פרעה ויאמרו משה בדאי הוא. **דאמר מר:** למד לשונך לומר איני יודע, שמא תתבדה ותאחז.
 • **רב אשי אמר:** בפלגא אורתא דתליסר, נגהי ארבסר הוה קאי; והכי קאמר משה לישראל: אמר הקדוש ברוך הוא: למחר כחצות הלילה כי האידנא, אני יוצא בתוך מצרים.

"לרוד... שמרה נפשי כי אסיר אני". לוי ורבי יצחק:

א. חז אמר: כך אמר דוד לפני הקדוש ברוך הוא: רבונו של עולם! לא חסיד אני?! שכל מלכי מזרח ומערב ישנים עד שלש שעות; ואני, "חצות לילה אקום להודות לך".

ב. ואידיך: כך אמר דוד לפני הקדוש ברוך הוא: רבונו של עולם, לא חסיד אני?! שכל מלכי מזרח ומערב יושבים אגודות אגודות בכבודם, ואני ידי מלוכלכות בדם, ובשפיר, ובשליא, כדי לטהר אשה לבעלה. ולא עוד, אלא כל מה שאני עושה, אני נמלך במפיבשת רבי, ואומר לו: מפיבשת רבי! יפה דנתני? יפה חייבתי? יפה זכיתי? יפה טהרתי? יפה טמאתני? ולא בושתי.

• **אמר רבי יהושע בריה דרב אידי:** מאי קרא? "ואדברה בערתיך נגד מלכים ולא אבוש".

תנא: לא מפיבשת שמו, אלא איש בשת שמו. ולמה נקרא שמו מפיבשת? שהיה מבייש פני דוד בהלכה; לפיכך זכה דוד ויצא ממנו כלאב.

• **ואמר רבי יוחנן:** לא כלאב שמו אלא דניאל שמו, ולמה נקרא שמו כלאב? שהיה מכלים פני מפיבשת בהלכה. ועליו אמר שלמה בחכמתו: "בני אם חכם לבך, ישמח לבי גם אני". ואומר: "חכם בני ושמו לבי, ואשיבה ארפי דבר".

קושיא ותירוץ: ודוד מי קרי לנפשיה חסיד? והכתיב: "לולא האמנתי לראות בטוב ה' בארץ חיים". **ותנא משמיה דרבי יוסי:** למה נקוד על "לולא"? אמר דוד לפני הקדוש ברוך הוא: רבונו של עולם! מובטח אני בכך שאתה משלם שכר טוב לצדיקים לעתיד לבוא, אבל איני יודע אם יש לי חלק ביניהם, אם לאו!
 • שמא יגרום החטא.

ואמר לוי: בני, מפני מה נכנסת לחורבה זו? אמרתי לו: להתפלל. ואמר לוי: היה לך להתפלל בדרך! ואמרתי לו: מתיא הייתי שמא יפסיקו בי עוברי דרכים. ואמר לוי: היה לך להתפלל תפלה קצרה. באותה שעה למדתי ממנו שלשה דברים:

- (א) למדתי שאין נכנסין לחורבה,
- (ב) ולמדתי שמתפללין בדרך,
- (ג) ולמדתי שהמתפלל בדרך - מתפלל תפלה קצרה.

ואמר לוי: בני, מה קול שמעת בחורבה זו? ואמרתי לו: שמעתי בת קול שמנהמת כיונה, ואומרת: אוי לבנים שבעונותיהם החרבתי את ביתי, ושרפתי את היכלי, והגליתים לבין האומות. ואמר לוי: חייך וחי ראשך, לא שעה זו בלבד אומרת כך, אלא בכל יום ויום שלש פעמים אומרת כך.

ולא זו בלבד, אלא בשעה שישיראל נכנסין לבתי כנסיות ולבתי מדרשות, ועונין יהא שמה הגדול מבורך, הקדוש ברוך הוא מנענע ראשו, ואומר: אשרי המלך שמקלסין אותו בביתו כך, מה לו לאב שהגלה את בניו, ואוי להם לבנים שגלו מעל שולחן אביהם.

תנו רבנן: מפני שלשה דברים, אין נכנסין לחורבה: מפני חשד, מפני המפולת ומפני המזיקין.

(א) מפני חשד:

ותיפוק ליה משום מפולת! **ג ע"ב** בחדתי.

ותיפוק ליה משום מזיקין! בתרי.

אי בתרי, חשד נמי ליכא! בתרי ופריצי.

(ב) מפני המפולת:

ותיפוק ליה משום חשד ומזיקין! בתרי וכשרי.

(ג) מפני המזיקין:

ותיפוק ליה מפני חשד ומפולת! בחורבה חדתי, ובתרי וכשרי.

אי בתרי, מזיקין נמי ליכא! במקומן חיישין.

ואיבעית אימא: לעולם בחד, ובחורבה חדתי דקאי בדברא; דהתם משום חשד ליכא, דהא אשה בדברא לא שכיחא, ומשום מזיקין איכא.

תנו רבנן: ארבע משמרות הוי הלילה, **דברי רבי.** **רבי נתן** אומר: שלש.

א. מאי טעמיה **דרבי נתן**? דכתיב: "ויבא גרעון וימאה איש אשר אתו בקצה הכוונה, ראש האשמרת התיכונה". **תנא:** אין 'תיכונה', אלא שיש לפניה ולאחריה.

ורבי, מאי 'תיכונה'? אחת מן התיכונה שבתכונות.

ורבי נתן? מי כתיב 'תיכונה שבתכונות'? 'תיכונה' כתיב.

ב. מאי טעמיה **דרבי**? **אמר רבי זריקא** **אמר רבי אמי** **אמר רבי יהושע** **בן לוי:** כתוב אחד אומר: "חצות לילה אקום להודות לך על משפטי צדקך", וכתוב אחד אומר: "קרימו עיני אשמורות", הא כיצד? ארבע משמרות הוי הלילה.

ורבי נתן? סבר לה **כרבי יהושע**, **דתנן:** **רבי יהושע** **אומר:** עד שלש שעות, שכן דרך מלכים לעמוד בשלש שעות. שית דליליא ותרתי דיממא, הוו להו שתי משמרות.

תירוץ נוסף: **רב אשי אמר:** משמרה ופלגא, נמי משמרות קרו להו.

ואמר רבי זריקא **אמר רבי אמי** **אמר רבי יהושע** **בן לוי:** אין אומרין בפני המת, אלא דבריו של מת.

• **אמר רבי אבא בר כהנא:** לא אמרן אלא בדברי תורה, אבל מילי דעלמא לית לן בה.

• **ואיכא דאמרי:** **אמר רבי אבא בר כהנא:** לא אמרן אלא [אפילו] בדברי תורה, וכל שכן מילי דעלמא.

קושיא ושלשה תירוצים: ודוד בפלגא דליליא הוה קאי! מאורתא הוה קאי! דכתיב: "קרימתי בנשף ואשועה". וממאי דהאי נשף אורתא הוה? דכתיב: "בנשף בערב יום באישון לילה ואפלה!"

(א) **אמר רב אושעיא** **אמר רבי אחא:** הכי קאמר: מעולם לא עבר עלי חצות לילה בשניה.

(ב) **רבי זירא אמר:** עד חצות לילה היה מתנמנם כסוס; מכאן ואילך היה מתגבר כארי.

(ג) **רב אשי אמר:** עד חצות לילה היה עוסק בדברי תורה, מכאן ואילך בשירות ותשבחות.

קושיא ותירוץ: ונשף אורתא הוה?! הא נשף צפרא הוה! דכתיב: "ויכס דוד מהנשף ועד הערב למזרחם", מאי לאו מצפרא ועד ליליא!
 • לא, מאורתא ועד אורתא.

ב.
אמר רבי אלעזר בר אבינא: גדול מה שנאמר במיכאל יותר ממה שנאמר בגבריאל. דאילו במיכאל כתיב: "ויעף אלי אלוף מן השרפים", ואילו גבי גבריאל כתיב: "והאיש גבריאל אשר ראיתי בלחזון בתולדה מעף בעיף" וגו'.
 מאי משמע דהאי אחד מיכאל הוא? **אמר רבי יוחנן:** אתיא 'אחד' 'אחד', כתיב הכא: "ויעף אלי אלוף מן השרפים" וכתיב התם: "והנה מיכאל אלוף השרים הראשונים בא לעזרני".

תנא: מיכאל - באחת, גבריאל - בשמים, אליהו - בארבע, ומלאך המות - בשמנה; ובשעת המגפה - באחת.

אמר רבי יהושע בן לוי: אף על פי שקרא אדם קריאת שמע בבית הכנסת, מצוה לקרותו על מטתו.

אמר רבי יוסי: מאי קרא? רגזו ואל תלשאו אמרו בלבבכם על משכבכם ודמו סלה".

אמר רב נחמן: ה"ע"א אם תלמיד חכם הוא - אין צריך.
אמר אביי: אף תלמיד חכם מיבעי ליה למימר חד פסוקא דרחמי, כגון "בדרך אפקוד רוחי, פרייה אותי ה' אל אמת".

א.
אמר רבי לוי בר חמא אמר רבי שמעון בן לקיש: לעולם ירגיז אדם יצר טוב על יצר הרע, שנאמר: "רגזו ואל תלשאו".

- אם נצחו - מוטב, ואם לאו - יעסוק בתורה, שנאמר: "אמרו בלבבכם".
- אם נצחו - מוטב, ואם לאו - יקרא קריאת שמע, שנאמר: "על משכבכם".
- אם נצחו - מוטב, ואם לאו - יזכור לו יום המיתה, שנאמר: "ודמו סלה".

ב.
ואמר רבי לוי בר חמא אמר רבי שמעון בן לקיש: מאי דכתיב: "ואתנה לך את לוח האבן, והתורה והמצוה אשר כתבתי להורותם", "לוחות" - אלו עשרת הדברות, "תורה" - זה מקרא, "והמצוה" - זו משנה, "אשר כתבתי" - אלו נביאים וכתובים, "להורותם" - זה תלמוד; מלמד שכולם נתנו למשה מסיני.

א.
אמר רבי יצחק: כל הקורא קריאת שמע על מטתו, כאלו אווז חרב של שתי פיות בידו, שנאמר: "רומוות אל בגרום וזרב פיפיות בידם".
 מאי משמע? **אמר מר זוטרא, ואיתימא רב אשי:** מרישא דענינא, דכתיב: "יעלזו חסידים בכבוד, ירגזו על משכבותם", וכתיב בתריה: "רומוות אל בגרום וזרב פיפיות בידם".

ב.
ואמר רבי יצחק: כל הקורא קריאת שמע על מטתו - מזיקין בדילין הימנו, שנאמר: "ובני רשף יגביהו עוף"; ואין עוף אלא תורה, שנאמר: "התעף ענין בו ואיננו"; ואין "רשף" אלא מזיקין, שנאמר: "מזי רעב ולאמי רשף וקטב מרירי".

אמר רבי שמעון בן לקיש: כל העוסק בתורה - יסורין בדילין הימנו, שנאמר: "ובני רשף יגביהו עוף"; ואין עוף אלא תורה, שנאמר: "התעף ענין בו ואיננו"; ואין רשף אלא יסורין, שנאמר: "מזי רעב ולאמי רשף".

תנא: **אמר ליה רבי יוחנן:** הא אפילו תינוקות של בית רבן יודעין אותן, שנאמר: "ויאמר אם שמוע תשמע לקול ה' אלהיך והישר בעיניו תעשה והאזנת למצותיו ושמרת כל זקוקי, כל המולדה אשר שמתו במצרים לא אשים עליך כי אני ה' רופאך!"
 אלא, כל שאפשר לו לעסוק בתורה ואינו עוסק - הקדוש ברוך הוא מביא עליו יסורין מכווערין ועוכרין אותו, שנאמר: "נאלמתי דומיה הולשיתי מטוב וכאבי נעבר"; ואין טוב אלא תורה, שנאמר: "כי לקח טוב נתתי לכם תורת אל תעזובו".

אמר רבי זירא, ואיתימא רבי חנינא בר פפא: בא וראה שלא כמדת הקדוש ברוך הוא מדת בשר ודם:

- מדת בשר ודם, אדם מוכר חפץ לחבירו - מוכר עצב ולוקח שמח.
- אבל הקדוש ברוך הוא אינו כן, נתן להם תורה לישראל - ושמח, שנאמר: "כי לקח טוב נתתי לכם תורת אל תעזובו".

אמר רבא ואיתימא רב חסדא: אם רואה אדם שיסורין באין עליו - יפשפש במעשיו, שנאמר: "נלפשה דרכינו ונלפורה ונשובה עדי ה'".

- פשפש ולא מצא - יתלה בבטול תורה, שנאמר: "אשרי הגבר אשר תסורנו יה, ומתורתך תלמדנו".
- ואם תלה ולא מצא - בידוע שיסורין של אהבה הם, שנאמר: "כי את אשר יאהב ה' יוכיח".

כדרכי יעקב בר אידי, דרבי יעקב בר אידי רמי: כתיב: "והנה אנכי עמך ושמרתך בכל אשר תלך". וכתיב: "ויירא יעקב מאד!" אמר: שמא יגרום החטא.
כדתניא: "עדי יעבר עמך ה', עדי יעבר עם זו קניית" - "עדי יעבר עמך ה'" - זו ביאה ראשונה, "עדי יעבר עם זו קניית" - זו ביאה שנייה. מכאן אמרו חכמים: ראויים היו ישראל ליעשות להם נס בימי עזרא, כדרך שנעשה להם בימי יהושע בן נון, אלא שגרום החטא.

וחכמים אומרים עד חצות.

קושיא ותירוץ: **חכמים** כמאן סבירא להו? אי **כרבי אליעזר** סבירא להו - לימרו **כרבי אליעזר! ד'ע"ב** ואי **כרבן גמליאל** סבירא להו - לימרו **כרבן גמליאל!**
 • לעולם **כרבן גמליאל** סבירא להו, והא דקא אמרי עד חצות - כדי להרחיק את האדם מן העבירה.

כדתניא: חכמים עשו סייג לדבריהם, כדי שלא יהא אדם בא מן השדה בערב, ואומר: אלך לביתי, ואוכל קימעא ואשתה קימעא ואישן קימעא, ואחר כך אקרא קריאת שמע ואתפלל; וחוטפתו שינה, ונמצא ישן כל הלילה.
 אבל אדם בא מן השדה בערב, נכנס לבית הכנסת, אם רגיל לקרות קורא, ואם רגיל לשנות שונה, וקורא קריאת שמע ומתפלל, ואוכל פתו ומברך.
 וכל העובר על דברי חכמים חייב מיתה.

קושיא ושני תירוצים: מאי שנא בכל דוכתא דלא קתני חייב מיתה, ומאי שנא הכא דקתני חייב מיתה?

- **איבעית אימא:** משום דאיכא אונס שינה.
- **ואיבעית אימא:** לאפוקי ממאן דאמר: תפלת ערבית רשות; קא משמע לן: דחובה.

אמר מר: קורא קריאת שמע ומתפלל.
 מסייע ליה לרבי יוחנן,

א. **דאמר רבי יוחנן:** איזהו בן העולם הבא? זה הסומך גאולה לתפלה של ערבית.

ב. **רבי יהושע בן לוי אומר:** תפלות באמצע תקנום.
 במאי קא מפלגי? **אי בעית אימא:** קרא, **אי בעית אימא:** סברא.

א. **אי בעית אימא:** סברא:

(א) דרבי יוחנן סבר: גאולה מאורתא נמי הוי, אלא גאולה מעלייתא לא הויא אלא עד צפרא.

(ב) ורבי יהושע בן לוי סבר: כיון דלא הויא אלא מצפרא, לא הויא גאולה מעלייתא.

ב. **ואיבעית אימא:** קרא, ושניהם מקרא אחד דרשו, דכתיב: "בשכבך ובקומך".

(א) רבי יוחנן סבר: מקיש שכיבה לקימה, מה קימה - קריאת שמע ואחר כך תפלה, אף שכיבה נמי - קריאת שמע ואחר כך תפלה.

(ב) רבי יהושע בן לוי סבר: מקיש שכיבה לקימה, מה קימה - קריאת שמע סמוך למטתו, אף שכיבה נמי - קריאת שמע סמוך למטתו.

קושיא על ר' יוחנן: **מתיב מר בריה דרבינא:** בערב - מברך שמים לפניו, ושמים לאחריה. ואי אמרת בעי לסמוך, הא לא קא סמך גאולה לתפלה, דהא בעי למימר השכיבנו!

- **אמרי:** כיון דתקינו רבנן השכיבנו, כגאולה אריכתא דמיא.

בא"ת: דאי לא תימא הכי - שחרית היכי מצי סמיך? והא **אמר רבי יוחנן:** בתחלה אומר: ה' שפתי תפתח, ולבסוף הוא אומר: 'יהיו לרצון אמרי פי!' אלא, התם כיון דתקינו רבנן למימר 'ה' שפתי תפתח' - כתפלה אריכתא דמיא; הכא נמי, כיון דתקינו רבנן למימר השכיבנו - כגאולה אריכתא דמיא.

א.
אמר רבי אלעזר בר אבינא: כל האומר "תהלה ליה" בכל יום שלש פעמים - מובטח לו שהוא בן העולם הבא.
 מאי טעמא? אילימא משום דאתיא באל"ף ב"ת, נימא "אשרי תמימי דרך" - דאתיא בתמימי אפיך!

אלא משום דאית ביה "פותח את ירך" - נימא הלל הגדול, דכתיב ביה: "נתן לאם לכל בשר"! אלא, משום דאית ביה תרתי.

אמר רבי יוחנן: מפני מה לא נאמר נו"ך ב'אשרי'? מפני שיש בה מפלתן של שונאי ישראל, דכתיב: "נפלה לא תוסיף קום בתולת ישראל".

במערבא מתרצי לה הכי: נפלה ולא תוסיף לנפול עוד, קום בתולת ישראל.
אמר רב נחמן בר יצחק: אפילו הכי חזר דוד וסמכן ברוח הקדש, שנאמר: "סומך ה' לכל הנפלים".

שׁוּבְדָא נׁוּסְפֵת: רבי אלעזר חלש, על לגביה רבי יוחנן. חזא דהוה קא גני בבית אפל, גלייה לדרעיה ונפל נהורא. חזייה דהוה קא בכי רבי אלעזר. אמר ליה: אמאי קא בכית?

- אי משום תורה דלא אפשת - שנינו: אחד המרבה ואחד הממעיט, ובלבד שיכוין לבו לשמים!
 - ואי משום מזוני - לא כל אדם זוכה לשתי שלחנות!
 - ואי משום בני - דין גרמא דעשיראה ביר.
- אמר ליה:** להאי שופרא דבלי בעפרא קא בכינא. **אמר ליה:** על דא ודאי קא בכית, ובכו תרוייהו.
- אדהכי והכי **אמר ליה:** חביבין עליך יסורין? **אמר ליה:** לא הן ולא שכון. **אמר ליה:** הב לי ירך; יהב ליה ידיה ואוקמיה.

שׁוּבְדָא נׁוּסְפֵת: רב הונא תקיפו ליה ארבע מאה דני דחמרא. על לגביה רב יהודה אחוה דרב סלא חסידא ורבנן, ואמר ליה: רב אדא בר אהבה ורבנן, ואמר ליה: לעיין מר במיליה. **אמר להו:** ומי חשידנא בעינייכו? **אמר ליה:** מי חשיד קודשא בריך הוא דעביד דינא בלא דינא? **אמר להו:** אי איכא מאן דשמיע עלי מלתא - לימא.

אמר ליה: הכי שמיע לן: דלא יהיב מר שבישא לאריסיה. **אמר להו:** מי קא שביק לי מידי מיניה? הא קא גניב ליה כוליה!

אמר ליה: היינו דאמרי אינשי: בתר גנבא גנב, וטעמא טעים. **אמר להו:** קבילנא עלי דיהיבנא ליה.

(א) **איכא דאמרי:** הדר חלא והוה חמרא.

(ב) **ואיכא דאמרי:** אייקר חלא, ואיזדבן בדמי דחמרא.

א. **תניא:** אבא בנימין אומר: על שני דברים הייתי מצטער כל ימי: על תפילת שתהא לפני מטתי, ועל מטתי שתהא נתונה בין צפון לדרום.

בירוש: על תפילת שתהא לפני מטתי, מאי לפני מטתי? אילימא לפני מטתי ממש, והאמר רב יהודה אמר רב, ואיתמא: **רבי יהושע בן לוי:** מנין למתפלל שלא יהא דבר חוצץ בינו לבין הקי? שנינו: **רבי יהושע בן לוי:** אל הקיר והתפלל.

- לא תימא: לפני מטתי, אלא אימא: סמוך למטתי.

ועל מטתי שתהא נתונה בין צפון לדרום,

- **דאמר רבי חמא ברבי חנינא אמר רבי יצחק:** כל הנותן מטתו בין צפון לדרום - הויין ליה בנים זכרים, שנאמר: **"יצפוןך תמלא בטנם ישבעו בנים"**.
- **רב נחמן בר יצחק אמר:** אף אין אשתו מפלת נפלים. כתיב הכא: **"יצפוןך תמלא בטנם"**, וכתוב התם: **"וימלאו ימיה ללדת והנה תומים בבטנה"**.

ב. **תניא:** אבא בנימין אומר: שנים שנכנסו להתפלל, וקדם אחד מהם להתפלל, ולא המתין את חברו, ויצא - טורפין לו תפלתו בפניו, שנאמר: **"טרף נפשו באפו הלמענך תעזב ארץ"**.

ולא עוד, אלא שגורם לשכינה שתסתלק מישראל, שנאמר: **"ויעתק צור ממקומו; ואין צור אלא הקדוש ברוך הוא, שנאמר: "צור ירך תשי"**.

שאלה ותשובה: ואם המתין לו מה שכרו? **וע"א**

- **אמר רבי יוסי ברבי חנינא:** זוכה לברכות הללו, שנאמר: **"לוא הקשבת למצותי ויהי כנהר שלומך וצדקתך כגלי הים, ויהי כחול זרעך וצאצאי מעריך" וגו'.**

ג. **תניא:** אבא בנימין אומר: אלמלי נתנה רשות לעין לראות, אין כל בריה יכולה לעמוד מפני המזיקין.

- **אמר אבוי:** אינהו נפיש מינן, וקיימי עלן כי כסלא לאוגיא.
- **אמר רב הונא:** כל חד וחד מינן, אלפא משמאליה ורבבתא מימיניה.
- **אמר רבא:** האי דוחקא דהוי בכלה - מנייהו הוי; הני ברכי דשליה - מנייהו; הני מאני דרבנן דבלו - מחופיא דידהו; הני כרעי דמנקפן - מנייהו.

האי מאן דבעי למידע להו - לייטי קיטמא נהילא ונהדר אפורייה, ובצפרא חזי כי כרעי דתרנגולא.

האי מאן דבעי למחזינהו - ליתי שילייתא דשונרתא^א אוכמתא^ב בת אוכמתא, בוכרתא^ג בת בוכרתא, וליקליה בנורא ולשחקיה, ולימלי עיניה מניה, וחזי להו. ולשדייה בגובתא דפרזלא^ד, ולחתימה בגושפנקא דפרזלא^ה, דילמא גנבי מניה. ולחיתום פומיה כי היכי דלא ליתוק.

אמר רבא אמר רב סחורה אמר רב הונא: כל שהקדוש ברוך הוא חפץ בו - מדכאו ביסורין, שנאמר: **"יה' חפץ חפץ דכאו הולל"**.

יכול אפילו לא קבלם מאהבה, תלמוד לומר: **"אם תשים אשם נפשו"**; מה אשם - לדעת, אף יסורין - לדעת.

ואם קבלם מה שכרו? **"יראה זרע יאריך ימים"**. ולא עוד, אלא שתלמודו מתקיים בידו, שנאמר: **"חפץ ה' בידו יצליח"**.

פליגי בה רבי יעקב בר אידי, ורבי אחא בר חנינא.

א. **חד אמר:** אלו הם יסורין של אהבה: כל שאין בהן בטול תורה, שנאמר: **"אשרי הגבר אשר תיסרונו, ומתורתך תלמדנו"**.

ב. **וחד אמר:** אלו הן יסורין של אהבה: כל שאין בהן בטול תפלה, שנאמר: **"ברוך אלהים אשר לא הסיר תפילתי וחסרו נאיתי"**.

אמר להו רבי אבא בריה דרבי חייא בר אבא: הכי אמר רבי חייא בר אבא **אמר רבי יוחנן:** אלו ואלו יסורין של אהבה הן, שנאמר: **"כי את אשר יאהב ה' יוכיח"**. אלא מה תלמוד לומר: **"ומתורתך תלמדנו"**? אל תקרי 'תלמדנו', אלא 'תלמדנו'; דבר זה מתורתך תלמדנו - קל וחומר משן ועין:

- מה שן ועין שהן אחד מאבריו של אדם - עבד יוצא בהן לחרות; יסורין שממרקין כל גופו של אדם - על אחת כמה וכמה.

והיינו **דרבי שמעון בן לקיש, דאמר רבי שמעון בן לקיש:** נאמר 'ברית' במלח ונאמר 'ברית' ביסורין. נאמר ברית במלח, דכתיב: **"ולא תשבית מלח ברית"**, ונאמר ברית ביסורין, דכתיב: **"אלה דברי הברית"**:

- מה ברית האמור במלח - מלח ממתקת את הבשר; אף ברית האמור ביסורין - יסורין ממרקין כל עונותיו של אדם.

תניא: רבי שמעון בן יוחאי אומר: שלש מתנות טובות נתן הקדוש ברוך הוא לישראל, וכולן לא נתנן אלא על ידי יסורין. אלו הן: תורה, וארץ ישראל, והעולם הבא.

- (א) תורה מנין? שנאמר: **"אשרי הגבר אשר תיסרונו, ומתורתך תלמדנו"**.
- (ב) ארץ ישראל? דכתיב: **"כי כאשר יסיר אש את בנו, ה' אלהיך מיסורך"**, וכתוב בתריה: **"כי ה' אלהיך מביא אל ארץ טובה"**.
- (ג) העולם הבא? דכתיב: **"כי נר מצויה ותורה אור, ודרך חיים תוכחות מוסר"**.

תני תנא קמיה דרבי יוחנן: כל העוסק בתורה, ובגמילות חסדים, **הע"ב** וקובר את בניו - מוחלין לו על כל עונותיו.

שאלה ותשובה: **אמר ליה רבי יוחנן:** בשלמא תורה וגמילות חסדים, דכתיב: **"בחסד ואמת יכפר עון"**:

- חסד - זו גמילות חסדים, שנאמר: **"רודף צדקה וחסד ימצא חיים צדקה וכבוד"**.
- אמת - זו תורה, שנאמר: **"אמת קנה ואל תנכר"**.

אלא קובר את בניו מנין?

- תנא ליה ההוא סבא משום רבי שמעון בן יוחאי: אתיא **"עון"** **"עון"**, כתיב הכא: **"בחסד ואמת יכפר עון"**, וכתוב התם: **"ימשלם עון אבות אל זיק בנייהם"**.

אמר רבי יוחנן: נגעים ובנים - אינן יסורין של אהבה.

קושיא ושלשה תירושים: ונגעים לא? **והתניא:** כל מי שיש בו אחד מארבעה מראות נגעים הללו - אינן אלא מזבח כפרה!

- מזבח כפרה - הו, יסורין של אהבה - לא הו.
- **ואי בעית אימא:** הא לן, והא להו.
- **ואי בעית אימא:** הא בצנעא, הא בפרהסיא,

קושיא ותירוץ: ובנים לא? היכי דמי? אילימא דהוה להו ומתו, והא **אמר רבי יוחנן:** דין גרמא דעשיראה ביר!

- אלא, הא - דלא הו ליה כלל, והא - דהו ליה ומתו.

שׁוּבְדָא נׁוּסְפֵת: רבי חייא בר אבא חלש, על לגביה רבי יוחנן. **אמר ליה:** חביבין עליך יסורין? **אמר ליה:** לא הן ולא שכון. **אמר ליה:** הב לי ירך; יהב ליה ידיה ואוקמיה.

שׁוּבְדָא נׁוּסְפֵת: רבי יוחנן חלש, על לגביה רבי חנינא. **אמר ליה:** חביבין עליך יסורין? **אמר ליה:** לא הן ולא שכון. **אמר ליה:** הב לי ירך; יהב ליה ידיה ואוקמיה.

אמאי? לוקים רבי יוחנן לנפשיה! **אמרי:** אין חבוש מתיר עצמו מבית האסורים.

דכאו החלי - מדכאו ביסורין ע"י חולי. **כסלא לאוגיא -** כמו שהתל מקיף את תעלת הגפן. **בכלה -** ביום השנת שנאסר לשמוע הדרשה. **ברכי דשליה -** ברכיים עייפות. **מאני דרבנן -** גנדי התלמידים שנאסר מהם, מחופיא דידהו - ממה שנאסר המזיקים ויושבים אללם, ומתחכים בהם. **כרעי דמנקפן -** רגלים הנפגעות. **קיטמא נהילא -** אפר מנופה, ויפירו סביב למטותו.

א.

אמר רבי חלבו אמר רב הונא: כל הקובע מקום לתפלתו - אלהי אברהם בעזרו. וכשמת - אומרים לו: אי עניו, אי חסיד, מתלמידיו של אברהם אבינו! ואברהם אבינו מנא לן דקבע מקום? דכתיב: **"וישכם אברהם בבקר אל המקום אשר עמד שם"**; ואין עמידה אלא תפלה, שנאמר: **"ויעמוד פינחס ויפלל"**.

ב.

אמר רבי חלבו אמר רב הונא: היוצא מבית הכנסת - אל יפסיע פסיעה גסה. **אמר אביי:** לא אמרן אלא למיפק, אבל למיעל - מצוה למרהט, שנאמר: **"נרדפה לרעת את ה"**.

אמר רבי זירא: מריש כי הוה חזינא להו לרבנן דקא רהטי לפרקא בשבתא, אמיינא: קא מחליין רבנן שבתא. כיון דשמענא להא **דרבי תנחום אמר רבי יהושע בן לוי:** לעולם ירוץ אדם לדבר הלכה, ואפילו בשבת, שנאמר: **"אזריה ה' לכו כאריה ישאג"** וגו' - אנא נמי רהיטנא.

(א) **אמר רבי זירא:** אגרא דפרקא - רהטא.

(ב) **אמר אביי:** אגרא דכלה - דוחקא.

(ג) **אמר רבא:** אגרא דשמעתא - סברא.

(ד) **אמר רב פפא:** אגרא דבי טמיא - שתיקותא.

(ה) **אמר מר זוטרא:** אגרא דתעניתא - צדקתא.

(ו) **אמר רב ששת:** אגרא דהספדא - דלוי.

(ז) **אמר רב אשי:** אגרא דבי הלולי - מיל.

אמר רב הונא: כל המתפלל אחורי בית הכנסת - נקרא רשע, שנאמר: **"סביב רשעים יתהלכו"**.

• **אמר אביי:** לא אמרן אלא דלא מהדר אפיה לבי כנישתא, אבל מהדר אפיה לבי כנישתא - לית לן בה.

שנבא: ההוא גברא דקא מצלי אחורי בי כנישתא, ולא מהדר אפיה לבי כנישתא. חלף אליהו, חזייה, אידמי ליה כטייעא. אמר ליה: כדו ברי קיימת קמי מרן! שלף ספסרא וקטליה.

אמר ליה ההוא מרבנן לרב ביבי בר אביי, ואמרי לה: **רב ביבי לרב נחמן בר יצחק:** מאי **"כרם זלת לבני אדם"**?

א. **אמר ליה:** אלו דברים שעומדים ברומם של עולם, ובני אדם מזלזלין בהן.

ב. **רבי יוחנן ורבי אלעזר דאמרי תרווייהו:** כיון שנצטרך אדם לבריות - פניו משתנות ככרום, שנאמר: **"כרם זלת לבני אדם"**.

• מאי **"כרום"**?

• **כי אתא רב דימי אמר:** עוף אחד יש בכרכי הים וכרום שמו, וכיון שחמה זורחת מתהפך לכמה גוויין.

• **רבי אמי ורבי אסי דאמרי תרווייהו:** כאלו נדון בשני דינים, אש ומים, שנאמר: **"הרכבת אנוש לראשנו, באנו באש ובמים"**.

ג.

אמר רבי חלבו אמר רב הונא: לעולם יהא אדם זהיר בתפלת המנחה, שהרי אליהו לא נענה אלא בתפלת המנחה, שנאמר: **"יהי בעלות המנחה ויגש אליהו הנביא ויאמר"** וגו'. **"ענני ה' ענני"**:

• **"ענני"** - שתד אש מן השמים,

• **"וענני"** - שלא יאמרו מעשה כשפים הם.

ב. **רבי יוחנן אמר:** אף בתפלת ערבית, שנאמר: **"תכון תפילתי קטרת לפניך, כושאת כפי מנזלת ערב"**.

ג. **רב נחמן בר יצחק אמר:** אף תפלת שחרית, שנאמר: **"ה' בקר תשמע קולי, בקר אעריך לך ואצפה"**.

ד.

ואמר רבי חלבו אמר רב הונא: כל הנהנה מסעודת חתן ואינו משמחו - עובר בחמשה קולות, שנאמר: **"קול שישון, וקול שמוחה, קול ואתן, וקול כלה, קול אוזניים הורו את ה' צבאות"**.

שלייתא דשונרתא - שליית הולד של תחול נקבה. **אוכמתא** - שחורה. **בוכרתא** - נכורה לאמה. **ולשדייה** - ישים את האפר בקנה חלול של צחל. **ולחתימיה לקנה** צמותם של צחל. **אתסי** - נמרפא. **באדרעיה** - תפילין של יד. **אגרא דפרקא** - עיקר קבול שער של הבאים לשמוע הדרכה - היא שער היצאה. **בי טמיא** - בית האבל. **דלוי** - הרמת קול נהי. **מילי** - לשמח המפגן נדבירים. **טייעא** - סוחר ערבי. **כדו בר** - כשמי רשיות. **ספסרא** - חרב.

רב ביבי בר אביי עבד הכי, חזא ואתזק. בעו רבנן רחמי עליה, ואתסי.

ה.

תניא: **אבא בנימין אומר:** אין תפלה של אדם נשמעת אלא בבית הכנסת, שנאמר: **"לשמוע אל הרינה ואל התפלה"** - במקום רנה שם תהא תפלה.

אמר רבין בר רב אדא אמר רבי יצחק:

(א) **מנין** שהקדוש ברוך הוא מצוי בבית הכנסת? שנאמר: **"אלהים נצב בעדת אל"**.

(ב) **ומנין** לעשרה שמתפללין, ששכינה עמהם? שנאמר: **"אלהים נצב בעדת אל"**.

(ג) **ומנין** לשלשה שיושבין בדין, ששכינה עמהם? שנאמר: **"בקרם אלהים ישפוט"**.

(ד) **ומנין** לשנים שיושבין ועוסקין בתורה, ששכינה עמהם? שנאמר: **"אזנרברו יראי ה' איש אל רעהו ויכשב ה' וגו'."**

• מאי **"ולאישבי שכור"**? **אמר רב אשי:** חשב אדם לעשות מצוה, ונאנס ולא עשאה - מעלה עליו הכתוב כאילו עשאה.

(ה) **ומנין** שאפילו אחד שיושב ועוסק בתורה ששכינה עמו? שנאמר: **"בכל המקום אשר אזכיר את שמי אבוא אליך וברכתך"**.

תמיה ויישובה: וכי מאחר דאפילו חד - תרי מבעיא!?

• תרי מכתבן מלייהו בספר הזכרונות, חד לא מכתבן מליה בספר הזכרונות.

תמיה ויישובה: וכי מאחר דאפילו תרי - תלתא מבעיא!?

• מהו דתימא, דינא - שלמא בעלמא הוא, ולא אתיא שכינה, קמשמע לן: דדינא נמי היינו תורה.

תמיה ויישובה: וכי מאחר דאפילו תלתא - עשרה מבעיא!?

• עשרה - קדמה שכינה ואתיא, תלתא - עד דיתבי.

אמר רבי אבין בר רב אדא אמר רבי יצחק:

מנין שהקדוש ברוך הוא מניח תפילין? שנאמר: **"נשבע ה' בימינו ובורוע עזו"**. **"בימינו"** - זו תורה, שנאמר: **"מיימינו אש דת למו"**. **"ובורוע עזו"** - אלו תפילין, שנאמר: **"ה' עז לעמו יתן"**.

ומנין שהתפילין עוז הם לישראל? דכתיב: **"וראי כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו נכרך"**. **ותניא:** **רבי אליעזר הגדול אומר:** אלו תפילין שבראש.

אמר ליה רב נחמן בר יצחק לרב חייא בר אבין: הני תפילין דמרי עלמא מה כתיב בהו? **אמר ליה:** **"ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ"**.

תמיה ויישובה: ומי משתבח קודשא בריך הוא בשבחייהו דישראל!?

• אין, דכתיב: **"את ה' האמרת היום"**, **"יה' האמירך היום"**. אמר להם הקדוש ברוך הוא לישראל: אתם עשיתוני חטיבה אחת בעולם, ואני אעשה אתכם חטיבה אחת בעולם:

• אתם עשיתוני חטיבה אחת בעולם, שנאמר: **"שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד"**.

• ואני אעשה אתכם חטיבה אחת בעולם, שנאמר: **"ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ"**.

שאלה ותשובה: **אמר ליה רב אחא בריה דרבא לרב אשי:** תינח בחד ביתא, בשאר בתי מאי?

• אמר ליה: **"כי מי גוי גדול"**, **"ומי גוי גדול"**, **"אשריך ישראל"**, **"או הנסה אלהים"**, **"ולתתך עליון"**.

קושיא ותירוץ: אי הכי נפשי להו טובי בתי!

• אלא: **"כי מי גוי גדול"**, **"ומי גוי גדול"** דמיינן להדדי - בחד ביתא; **"אשריך ישראל"**, **"ומי כעמך ישראל"** - בחד ביתא, **"או הנסה אלהים"** - בחד ביתא, **"ולתתך עליון"** - בחד ביתא. **וע"ב**

וכולהו כתיבי באדרעיה.

אמר רבין בר רב אדא אמר רבי יצחק: כל הרגיל לבא לבית הכנסת ולא בא יום אחד - הקדוש ברוך הוא משאל בו, שנאמר: **"מי בכס ירא ה' שמע בקול עבדו, אשר הלך ואשכים ואין נגה לו"**:

• אם לדבר מצוה הלך - 'נגה לו',

• ואם לדבר הרשות הלך - 'אין נוגה לו'.

"יבטח בשם ה'", מאי טעמא? משום דהוה ליה לבטוח בשם ה', ולא בטח.

אמר רבי יוחנן: בשעה שהקדוש ברוך הוא בא בבית הכנסת, ולא מצא בה עשרה - מיד הוא כועס, שנאמר: **"מורע באתי ואין איש, קראתי ואין עונה"**.

ואם משמחו מה שכרו?

- א. אמר רבי יהושע בן לוי:** זוכה לתורה שנתנה בחמשה קולות, שנאמר: "ויהי ביום השלישי בהיות הבקר, ויהי קולות וברקים וענן כבד על ההר, וקל שופר" וגו', "ויהי קול השופר" וגו', "האלהים יעננו בקול".
- קושיא ותירוב:** איני?! והא כתיב: "וכל העם רואים את הקולות!"
- אותן קולות דקודם מתן תורה הוו.
 - ב. רבי אבהו אמר:** כאילו הקריב תודה, שנאמר: "מבאים תודה בית ה'".
 - ג. רב נחמן בר יצחק אמר:** כאילו בנה אחת מחורבות ירושלים, שנאמר: "כי אשיב את שבות הארץ כבראשונה אמר ה'".

ה.

ואמר רבי חלבו אמר רב הונא: כל אדם שיש בו יראת שמים - דבריו נשמעין, שנאמר: "סוף דבר הכל נשמע, את האלהים ירא" וגו'. מאי "כי זה כל האדם"?

- א. אמר רבי אלעזר:** אמר הקדוש ברוך הוא: כל העולם כולו לא נברא אלא בשביל זה.
- ב. רבי אבא בר כהנא אמר:** שקול זה כנגד כל העולם כולו.
- ג. רבי שמעון בן עזאי אמר,** ואמרי לה: **רבי שמעון בן זומא אמר:** כל העולם כולו לא נברא אלא לצוותה לזה.

ו.

ואמר רבי חלבו אמר רב הונא: כל שיודע בחברו שהוא רגיל ליתן לו שלום - יקדים לו שלום, שנאמר: "בקש שלום וירפהו".

ואם נתן לו ולא החזיר - נקרא גזלן, שנאמר: "ואתם בערתם הכרם, גזלת העני בבתיכם". **ז ע"א**

א.

אמר רבי יוחנן משום רבי יוסי: מנין שהקדוש ברוך הוא מתפלל? שנאמר: "והביאותים אל הר קדש, ושמוחתים בבית תפלת", 'תפלתם' לא נאמר אלא 'תפלת', מכאן שהקדוש ברוך הוא מתפלל.

מאי מצלי? **אמר רב זוטרא בר טוביה אמר רב:** 'יהי רצון מלפני, שיכבשו רחמי את כעסי, ויגולו רחמי על מדותי, ואתנהג עם בני במדת רחמים, ואכנס להם לפני משורת הדין'.

תניא: אמר רבי ישמעאל בן אלישע: פעם אחת נכנסתי להקטיר קטורת לפני ולפנים, וראיתי אכתריאל יה ה' צבאות שהוא יושב על כסא רם ונשא, ואמר לי: ישמעאל בני, ברכני!

אמרתי לו: 'יהי רצון מלפניך שיכבשו רחמיך את כעסך, ויגולו רחמיך על מדותיך, ותתנהג עם בניך במדת הרחמים, ותכנס להם לפני משורת הדין', ונענע לי בראשו.

- וקמשמע לן: שלא תהא ברכת הדיוט קלה בעיניך.

ב.

ואמר רבי יוחנן משום רבי יוסי: מנין שאין מרצין לו לאדם בשעת כעסו? דכתיב: "פני ילכו והגזתי לך". אמר לו הקדוש ברוך הוא למשה: המתן לי עד שיעברו פנים של זעם, ואניח לך.

ומי איכא רתחא קמיה דקודשא בריך הוא?! אין, **דתניא:** "ואל זועם בכל יום". וכמה זעמו? רגע. וכמה רגע? אחד מחמשת רבוא ושמונת אלפים ושמונה מאות ושמונים ושמונה בשעה, וזו היא רגע.

ואין כל בריה יכולה לכוין אותה שעה, חוץ מבלעם הרשע, דכתיב ביה: "וידע דעת עליין". השתא דעת בהמתו לא הוה ידע, דעת עליין הוה ידע?! אלא, מלמד: שהיה יודע לכוין אותה שעה שהקדוש ברוך הוא כועס בה.

והיינו דאמר להו נביא לישאל: "עמי זכר נא מה יעץ בלך מלך מואב" וגו'.

מאי "למען דעת צדקות ה'?" **אמר רבי אלעזר:** אמר להם הקדוש ברוך הוא לישאל: דעו כמה צדקות עשיתי עמכם שלא כעסתי בימי בלעם הרשע, שאלמלי כעסתי - לא נשתייר משונאיהם של ישראל שריד ופליט.

והיינו דקאמר ליה בלעם לבלק: "מה אקב לא קבה אל, ומה אועם לא זעם ה'", מלמד: שכל אותן הימים לא זעם.

וכמה זעמו? רגע. וכמה רגע? **אמר רבי אבין ואיתימא רבי אבינא:** רגע כמימריה.

ומנא לן דרגע רתח? שנאמר: "כי רגע באפו חיים ברצונו".

ואי בעית אימא: מהכא: "ואבי כמעט רגע עד יעבר זעם".

ואימת רתח? **אמר אבבי:** בהנך תלת שעי קמייטא, כי חיורא כרבלתא דתרנגולא וקאי אחד כרעא.

כל שעתא ושעתא נמי קאי הכי! כל שעתא אית ביה שורייקי סומקו, בההיא שעתא לית ביה שורייקי סומקו.

שנבא: ההוא צדוקי דהוה בשבבותיה **דרבי יהושע בן לוי**, הוה קא מצער ליה טובא בקראי. יומא חד שקל תרנגולא ואוקמיה בין כרעיה דערסא ועיין ביה, סבר: כי מטא ההיא שעתא - אלטייה. כי מטא ההיא שעתא - ניים. אמר: שמע מיניה לאו אורח ארעא למעבד הכי; "ורחמיז על כל מעשיז" כתיב, וכתיב: "גם עניש לצדיק לא טוב".

תנא משמיה דרבי מאיר: בשעה שהחמה זורחת, וכל מלכי מזרח ומערב מניחים כתריהם בראשיהם ומשתחיים לחמה - מיד כועס הקדוש ברוך הוא.

ג.

א. ואמר רבי יוחנן משום רבי יוסי: טובה מרדות אחת בלבו של אדם, יותר מכמה מלקיות, שנאמר: "ורדפה את מאהביה וגו", ואמרה אלכה ואשובה אל אישי הראשון, כי טוב לי אז מעתה".

ב. וריש לקיש אמר: יותר ממאה מלקיות, שנאמר: "תולת גערה במבין מהכות כסיל מאה".

ד.

א. ואמר רבי יוחנן משום רבי יוסי: שלשה דברים בקש משה מלפני הקדוש ברוך הוא - ונתן לו:

(א) בקש שתשרה שכינה על ישראל, ונתן לו, שנאמר: "הלא בלכתך עמנו".

(ב) בקש שלא תשרה שכינה על אומות העולם, ונתן לו, שנאמר: "ונפלינו אני ועמך".

(ג) בקש להודיעו דרכיו של הקדוש ברוך הוא, ונתן לו, שנאמר: "הודיעני נא את דרכיך".

- אמר לפניו: רבונו של עולם! מפני מה יש צדיק וטוב לו, ויש צדיק ורע לו?

- אמר לו: משה, צדיק וטוב לו - צדיק בן צדיק, צדיק ורע לו - צדיק בן רשע, רשע וטוב לו - רשע בן צדיק, רשע ורע לו - רשע בן רשע.

אמר מר: צדיק וטוב לו - צדיק בן צדיק, צדיק ורע לו - צדיק בן רשע. **קושיא ותירוב:** איני?! והא כתיב: "פקד עון אבות על בנים", וכתיב: "ובנים לא יומתו על אבות". ורמינן קראי אהדדי, ומשנינן: לא קשיא:

- הא - כשאוחזין מעשה אבותיהם בידיהם,

- הא - כשאין אוחזין מעשה אבותיהם בידיהם!

- אלא, הכי קאמר ליה: צדיק וטוב לו - צדיק גמור, צדיק ורע לו - צדיק שאינו גמור, רשע וטוב לו - רשע שאינו גמור, רשע ורע לו - רשע גמור.

ב. ופליגא **דרבי מאיר, דאמר רבי מאיר:** שתיים נתנו לו, ואחת לא נתנו לו, שנאמר: "וזאתי את אשר און" - אף על פי שאינו הגון, "ורחמתי את אשר ארחם" - אף על פי שאינו הגון.

א. "ויאמר לא תוכל לראות את פני", **תנא משמיה דרבי יהושע בן קרח:** כך אמר לו הקדוש ברוך הוא למשה: כשרציתי - לא רצית, עכשיו שאתה רוצה - איני רוצה.

ב. ופליגא **דרבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן:** **דאמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן:** בשכר שלש - זכה לשלש:

(א) בשכר "ויסתר משה פניו" - זכה לקלסתר פנים.

(ב) בשכר "כי ירא" - זכה ל"ייראו מגשת אליו".

(ג) בשכר "מהביט" - זכה ל"ותמנת ה' יביט".

"והסרת את כפי וראית את אוריי", **אמר רב חנא בר ביזנא אמר רבי שמעון חסידא:** מלמד שהראה הקדוש ברוך הוא למשה קשר של תפילין.

ה.

ואמר רבי יוחנן משום רבי יוסי: כל דבור ודבור שיצא מפי הקדוש ברוך הוא לטובה, אפילו על תנאי, לא חזר בו.

מנא לן? ממשה רבינו שנאמר: "הרף ממני ואשמירם וגו' ואעשה אותך לגוי עצום". אף על גב דבעא משה רחמי עלה דמלתא ובטלה, אפילו הכי אוקמה בזרעיה, שנאמר: "בני משה גרשום ואליעזר". "ויהיו בני אליעזר רחביה הראש וגו' ובני רחביה רבו למעלה".

ותני רב יוסף: למעלה מששים רבוא; אתיא 'רביה' רביה, כתיב הכא: "רבו למעלה", וכתיב התם: "ובני ישראל פרו וישרצו וירבו". **ז ע"ב**

לצוות - לנחורא. כי חיורא - כשמלצניה כבולת התרנגול, ועומד על רגל אחת. שורייקי סומקא - כמין מוטיס אדומים. מרדות - הכנעה.

בידו, וכתוב: "לא יאנה לצדיק כל און" אלא, צדיק ממנו - בולע, צדיק גמור - אינו בולע.
ד) ואיבעית אימא: שעה משחקת לו שאני.

א. ואמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי: כל הקובע מקום לתפלתו אויבו נופלים תחתיו, שנאמר: "ישמתי מקום לעמי לישראל ונטעתיו ושכן תחתיו, ולא ירגז עוד ולא יסיפו בני עולה לענותו כאשר בראשונה".
רבי הונא רמי: כתיב: "לענותו" וכתוב: "לכלותו"!
בתחילה לענותו, ולבסוף לכלותו.

ב. ואמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי: גדולה שמושה של תורה יותר מלמודה, שנאמר: "פה אלישע בן שפט, אשר יצק מים על ידי אליהו", למד' לא נאמר אלא "יצק" - מלמד שגדולה שמושה יותר מלמודה.

אמר ליה רבי יצחק לרב נחמן: מאי טעמא לא אתי מר לבי כנישתא לצלויי?
אמר ליה: לא יכילנא.
אמר ליה: לכנפי למר עשרה וליצלי. אמר ליה: טריחא לי מלתא.
ולימא ליה מר לשלוחא דצבורא, בעידנא דמצלי צבורא ליתי ולודיעה למר.
אמר ליה: מאי כולי האי? אמר ליה:

ג. דאמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי: ח ע"א מאי דכתיב: "ואני תפלתי לך ה' עת רצוין", אימתי עת רצוין? בשעה שהצבור מתפללין.
רבי יוסי ברבי חנינא אמר: מהכא: "כה אמר ה' בעת רצוין עניתיך".
רבי אחא ברבי חנינא אמר: מהכא: "הן אל כביר ולא ימאס", וכתוב: "פרה בשלום נפשי מקרב לי, כי ברבים היו עמרי".

תניא נמי הכי: רבי נתן אומר: מנין שאין הקדוש ברוך הוא מואס בתפלתן של רבים? שנאמר: "הן אל כביר ולא ימאס". וכתוב: "פרה בשלום נפשי מקרב לי" וגו' - אמר הקדוש ברוך הוא: כל העוסק בתורה ובגמילות חסדים, ומתפלל עם הצבור - מעלה אני עליו כאילו פדאני, לי ולבני, מבין אומות העולם.

אמר ריש לקיש: כל מי שיש לו בית הכנסת בעירו, ואינו נכנס שם להתפלל - נקרא שכן רע, שנאמר: "כה אמר ה' על כל שכני הרעים, הנגעים בנולה אשר הנולתי את עמי את ישראל".
ולא עוד, אלא שגורם גלות לו ולבניו, שנאמר: "הנני נתשם מעל אדמתם, ואת בית יהודה איתוש מתוכם".

אמרו ליה לרבי יוחנן: איכא סבי בבבל. תמה ואמר: "למען ירבו ימיכם וימי בניכם על הארצה" כתיב, אבל בחוצה לארץ - לא! כיון דאמר ליה: מקדמי ומחשכי לבי כנישתא, אמר: היינו דאהני להו.
כדאמר רבי יהושע בן לוי לבניה: קדימו וחשיכו ועיילו לבי כנישתא, כי היכי דתורכו חיי.
אמר רבי אחא ברבי חנינא: מאי קרא? "אשרי אדם שמע לי לשקד על דלתתי יום יום, לשמור מזוזות פתויו", וכתוב בתריה: "כי מצאי מצא אלים".

אמר רב חסדא: לעולם יכנס אדם שני פתחים בבית הכנסת. שני פתחים סלקא דעתך?! אלא אימא: שיעור שני פתחים, ואחר כך יתפלל.

"על זאת יתפלל כל חסיד אליך לעת מצא".
א. אמר רבי חנינא: "לעת מצא" - זו אשה, שנאמר: "מצא אשה מצא טוב". במערבא, כי נסיב אינש אתתא, אמרי ליה הכי: 'מצא' או 'מוצא'?
■ 'מצא' - דכתיב: "מצא אשה מצא טוב, ויפן רצון מה".
■ 'מוצא' דכתיב: "ומוצא אני מר מזמות את האשה" וגו'.
ב. רבי נתן אומר: "לעת מצא" - זו תורה, שנאמר: "כי מצאי מצא אלים" וגו'.
ג. רב נחמן בר יצחק אמר: "לעת מצא" - זו מיתה, שנאמר: "למזות תוצאות".
■ תניא נמי הכי: תשע מאות ושלושה מיני מיתה נבראו בעולם, שנאמר: "למזות תוצאות" - "תוצאות" בגימטריא הכי הוו. קשה שבכלן - אסכרא, ניחא שבכלן - נשיקה.

אסכרא:
א. דמיא כחזרא בגבבא דעמרא, דלאחורי נשרא.
ב. ואיכא דאמרי: כפיטורי בפי ושת. נשיקה - דמיא כמשחל בניתא מחלבא.
ד. רבי יוחנן אמר: "לעת מצא" - זו קבורה.
■ אמר רבי חנינא: מאי קרא? "השמואים אלי גיל, ישישו כי ימצאו קבר".

א. אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי: מיום שברא הקדוש ברוך הוא את העולם, לא היה אדם שקראו להקדוש ברוך הוא 'אדון', עד שבא אברהם וקראו 'אדון', שנאמר: "ויאמר אדני אלהים, במה אדע כי אירשנה".
אמר רב: אף דניאל לא נענה אלא בשביל אברהם, שנאמר: "יעתה שמע אלהינו אל תפלת עברך ואל תלוננו, והאר פניך על מקדשך השמים למען אדני". 'למענך' מבעי ליה! אלא, למען אברהם שקראך אדון.

ב. ואמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי: מנין שאין מרצין לו לאדם בשעת כעסו? שנאמר: "פני ילכו והנולתי לך".

ג. ואמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי: מיום שברא הקדוש ברוך הוא את העולם, לא היה אדם שהודה להקדוש ברוך הוא, עד שבאתה לאה והודתה, שנאמר: "הפעם אודה את ה'".

ראובן - אמר רבי אלעזר: אמרה לאה: ראו מה בין בני לבן חמי:
■ דאילו בן חמי, אף על גב דמדעתיה זבניה לבכירותיה, דכתיב: "וימכר את בכרתו ליעקב"; חזו מה כתיב ביה: "וישטם עשו את יעקב", וכתוב: "ויאמר הכי קרא שמו יעקב ויעקבני זה פעמים" וגו'.
■ ואילו בני, אף על גב דעל כרחיה שקליה יוסף לבכירותיה מניה, דכתיב: "ובאללו יצועי אביו, נתנה בכרתו לבני יוסף", אפילו הכי לא אקנא ביה, דכתיב: "וישמע ראובן ויצלהו מידם".

רות - מאי רות? אמר רבי יוחנן: שזכתה ויצא ממנה דוד, שריוהו להקדוש ברוך הוא בשירות ותשבחות.
שאלה ותשובה: מנא לן דשמא גרים?
■ אמר רבי אלעזר: דאמר קרא: "לכו וזו מפעלות ה', אשר שם שמות בארץ", אל תקרי 'שמות' אלא 'שמות'.

ד. ואמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי: קשה תרבות רעה בתוך ביתו של אדם, יותר ממלחמת גוג ומגוג, שנאמר: "מזמור לדוד, בברחו מפני אבשלום בנו", וכתוב בתריה: "ה' מה רבו צרי, רבים קמים עלי".
ואילו גבי מלחמת גוג ומגוג כתיב: "למה רגשו גוים ולאמים יהגו ריק", ואילו 'מה רבו צרי' לא כתיב.

"מזמור לדוד, בברחו מפני אבשלום בנו", "מזמור לדוד"? 'קינה לדוד' מיבעי ליה!
■ אמר רבי שמעון בן אבשלום: משל למה הדבר דומה?
■ לאדם שיצא עליו שטר חוב; קודם שפרעו היה עצב, לאחר שפרעו שמח.
■ אף כן דוד, כיון שאמר לו הקדוש ברוך הוא: "הנני מקים עליך רעה מביתך" - היה עצב, אמר: שמוא עבד או ממזר הוא, דלא חייס עלי. כיון דחזא דאבשלום הוא - שמח, משום הכי אמר "מזמור".

ה. ואמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי: מותר להתגרות ברשעים בעולם הזה, שנאמר: "עזבי תורה יהללו רשע, ושמרי תורה יתגרו בה".
תניא נמי הכי: רבי דוסתאי ברבי מתון אומר: מותר להתגרות ברשעים בעולם הזה, שנאמר: "עזבי תורה יהללו רשע" וגו'.
ואם לחשך אדם לומר: והא כתיב: "אל תתאור במרעים, אל תקנא בעשי עולה"! אמור לו: מי שלבו נוקפו אומר כן. אלא, "אל תתאור במרעים" - להיות כמרעים, "אל תקנא בעשי עולה" - להיות כעושי עולה. ואומר: "אל יקנא לך בלשאים, כי אם ביראת ה' כל היום".

קושיא וארבעה תירווצים: איני?! והאמר רבי יצחק: אם ראית רשע שהשעה משחקת לו:

■ אל תתגרה בו, שנאמר: "יחילו דרכיו בכל עת".
■ ולא עוד, אלא שזוכה בדיון, שנאמר: "מרום משפטין מנגרו".
■ ולא עוד, אלא שרואה בצריו, שנאמר: "כל צורריו יפילו בהם"!
א. לא קשיא: הא - במילי דידיה, הא - במילי דשמיא.
ב. ואיבעית אימא: הא והא במילי דשמיא, ולא קשיא: הא - ברשע שהשעה משחקת לו, הא - ברשע שאין השעה משחקת לו.
ג. ואיבעית אימא: הא והא ברשע שהשעה משחקת לו, ולא קשיא: הא - בצדיק גמור, הא - בצדיק שאינו גמור;
■ דאמר רב הונא: מאי דכתיב: "למה תביט בוגדים, תאריש בבלע רשע צדיק ממנו", וכי רשע בולע צדיק?! והא כתיב: "ה' לא יעזבונו

- **וריש לקיש אמר:** עשאוה כמצולחה^ו שאין בה דגים.
- "אהיה אשר אהיה". אמר לו הקדוש ברוך הוא למשה: לך אמור להם לישראל: אני הייתי עמכם בשעבוד זה, ואני אהיה עמכם בשעבוד מלכות.
- אמר לפניו: רבונו של עולם! דיה לצרה בשעתה. אמר לו הקדוש ברוך הוא: לך אמור להם: "אהיה שלחני אליכם".
- "ענני ה' ענני". אמר רבי אבהו: למה אמר אליהו 'ענני' שתי פעמים? מלמד שאמר אליהו לפני הקדוש ברוך הוא: רבונו של עולם!
- "ענני" - שתרד אש מן השמים, ותאכל כל אשר על המזבח;
- ו"ענני" - שתסיח דעתם כדי שלא יאמרו מעשה כשפים הם, שנאמר: "ואתה הסבת את לבם אוזרנית".

משנה
מאימתי קורין את שמע בשחרית?
א. משיכיר בין תכלת ללבן.
ב. רבי אליעזר אומר: בין תכלת לכרתי.
א. (וגומרה) עד הנץ החמה.
ב. רבי יהושע אומר: עד שלש שענות, שכן דרך מלכים לעמוד בשלש שענות.
א. הקורא מכאן ואילך לא הפסיד, כאדם הקורא בתורה.

גמרא

- מאי 'בין תכלת ללבן'?
- **בירוד:** אילימא בין גבבא דעמרא^ו חירורא, לגבבא דעמרא דתכלתא; הא בליליא נמי מידע ידעי!
- אלא, בין תכלת שבה ללבן שבה.

תניא:

- א. רבי מאיר אומר: משיכיר בין זאב לכלב.
 - ב. רבי עקיבא אומר: בין חמור לערוד^ו.
 - ג. ואחרים אומרים: משיראה את חברו רחוק ארבע אמות, ויכירנו.
- אמר רב הונא: הלכה כאחרים.**
אמר אביי: לתפלין - כאחרים, לקריאת שמע - כותיקין^ו;
• **דאמר רבי יוחנן:** ותיקין היו גומרין אותה עם הנץ החמה.

תניא נמי הכי: ותיקין היו גומרין אותה עם הנץ החמה, כדי שיסמוך גאולה לתפלה, ונמצא מתפלל ביום.
אמר רבי זירא: מאי קראת? "יראוך עם שמש, ולפני ירוך דור דורים".

העיד רבי יוסי בן אליקים משום קהלא קדישא דבירושלים: כל הסומך גאולה לתפלה - אינו נזוק כל היום כולו.
אמר רבי זירא: איני?! והא אנא סמכי ואיתזקי!
אמר ליה: במאי איתזקת? דאמטיית אסא^ו לבי מלכא. התם נמי מבעי לך למייהב אגרא למחזי אפי מלכא; **דאמר רבי יוחנן:** לעולם ישתדל אדם לרוץ לקראת מלכי ישראל. ולא לקראת מלכי ישראל בלבד, אלא אפילו לקראת מלכי אומות העולם; שאם יזכה, יבחין בין מלכי ישראל למלכי אומות העולם.

אמר ליה רבי אלעא לעולא: כי עיילת להתם שאל בשלמא דרב ברונא אחי במעמד כל החבורה, דאדם גדול הוא ושמח במצות. זימנא חדא סמך גאולה לתפלה, ולא פסיק חוכא^ו מפומיה כוליה יומא.

- **קושיא ותירוץ:** היכי מצי סמיך? והא אמר רבי יוחנן: בתחלה הוא אומר: 'ה' שפתי תפתח', ולבסוף הוא אומר: 'יהיו לרצון אמרי פי וגו'!
- **אמר רבי אלעזר:** תהא בתפלה של ערבית.

מצודה - רשת ללוד עופות. מצולה - עומק היס. גבבא דעמרא - גזת זמב. ערוד - חמור הנכר. ותיקין - אגשים עגים המחננין מלוות. דאמטיית אסא - הבלת הדקיס. חוכא - שמוק.

- **קושיא ושני תירוצים:** והא אמר רבי יוחנן: איזהו בן העולם הבא? זהו הסומך גאולה של ערבית לתפלה של ערבית!
- א. אלא אמר רבי אלעזר: תהא בתפלת המנחה.
- ב. רב אשי אמר: אפילו תימא אכולהו, וכיון דקבעוה רבנן בתפלה - כתפלה אריכתא דמיא.

אמר להו: רבנן כוותי סבירא להו, וחייבין אתם. והאי דקאמרי עד חצות, כדי להרחיק אדם מן העבירה.

ולא זו בלבד אמרו אלא וכו'.

תמייה ויישובה: **ורבן גמליאל** מי קאמר עד חצות, דקתני: 'ולא זו בלבד אמרו!?'
• הכי קאמר להו **רבן גמליאל** לבניה: אפילו לרבנן דקאמרי עד חצות - מצותה עד שיעלה עמוד השחר. והאי דקאמר עד חצות - כדי להרחיק אדם מן העבירה.

הקטר חלבים וכו'.

קושיא ותירוץ: ואילו אכילת פסחים לא קתני. **ורמיניהי:** קריאת שמע ערבית, והלל בלילי פסחים, ואכילת פסח - מצותן עד שיעלה עמוד השחר!

- **אמר רב יוסף לא קשיא:** הא - רבי אלעזר בן עזריה, הא - רבי עקיבא. **דתניא:** "ואכלו את הבשר בלילה הזה".
- א. **רבי אלעזר בן עזריה אומר:** נאמר כאן: "בלילה הזה", ונאמר להלן: "ועברתי בארץ מצרים בלילה הזה". מה להלן - עד חצות, אף כאן - עד חצות.
- ב. **אמר ליה רבי עקיבא:** והלא כבר נאמר: "באופוזין" - עד שעת חפזון! אם כן מה תלמוד לומר: "בלילה"? יכול יהא נאכל כקדשים ביום, תלמוד לומר: "בלילה" - בלילה הוא נאכל, ולא ביום.

קושיא ותירוץ: בשלמא **לרבי אלעזר בן עזריה** דאית ליה גזירה שוה, אצטריך למכתב ליה "הזה"; אלא **לרבי עקיבא**, האי "הזה" מאי עביד ליה?

- למעוטי לילה אחר הוא דאתא. סלקא דעתך אמינא, הואיל ופסח - קדשים קלים, ושלמים - קדשים קלים; מה שלמים - נאכלין לשני ימים ולילה אחד, אף פסח - נאכל שתי לילות במקום שני ימים, ויהא נאכל לשני לילות ויום אחד. קמשמע לן: "בלילה הזה" - בלילה הזה הוא נאכל, ואינו נאכל בלילה אחר.

ורבי אלעזר בן עזריה? מ"ל תותירו עד בקר" נפקא.

ורבי עקיבא? אי מהתם הוה אמינא, מאי "בקר"? בקר שני.

ורבי אלעזר אמר לך: כל "בקר" - בקר ראשון הוא.

והני תנאי כהני תנאי: **דתניא:** "שם תזבחו את הפסח בערב כבוא השמש מועד צאתך ממצרים".

- א. **רבי אליעזר אומר:** "בערב" - אתה זובח, ו"כבוא השמש" - אתה אוכל, ו"מועד צאתך ממצרים" - אתה שורף.
- ב. **רבי יהושע אומר:** "בערב" - אתה זובח, "כבוא השמש" - אתה אוכל, ועד מתי אתה אוכל והולך? עד "מועד צאתך ממצרים".

אמר רבי אבא: הכל מודים, כשנגאלו ישראל ממצרים - לא נגאלו אלא בערב, שנאמר: "הוציאך ה' אלהיך ממצרים לילה"; וכשיצאו - לא יצאו אלא ביום, שנאמר: "מנומרת הפסח יצאו בני ישראל ביד רמה".

על מה נחלקו? על שעת חפזון:

- א. **רבי אלעזר בן עזריה סבר:** מאי 'חפזון'? חפזון דמצרים.
- ב. **ורבי עקיבא סבר:** מאי 'חפזון'? חפזון דישראל.

תניא נמי הכי: "הוציאך ה' אלהיך ממצרים לילה". וכי בלילה יצאו? והלא לא יצאו אלא ביום, שנאמר: "מנומרת הפסח יצאו בני ישראל ביד רמה"!
אלא, מלמד שהתחילה להם גאולה מבערב.

"דבר נא באוני העם" וגו'. **אמרי דבי רבי ינאי:** אין נא אלא לשון בקשה, אמר ליה הקדוש ברוך הוא למשה: בבקשה ממך, לך ואמור להם לישראל: בבקשה מכם, שאלו ממצרים כלי כסף וכלי זהב; שלא יאמרו **ט ע"ב** אותו צדיק, "יעבדו וענו אתם" - קיים בהם, "אלוהי כן יצאו ברכיש גדול" - לא קיים בהם. אמרו לו: ולואי שנצא בעצמנו. משל לאדם שהיה חשוב בבית האסורים, והיו אומרים לו בני אדם: מוציאין אותך למחר מבית האסורים, ונותנין לך ממון הרבה. ואומר להם: בבקשה מכם, הוציאוני היום ואיני מבקש כלום.

"ישאלוכם". **אמר רבי אמי:** מלמד, שהשאלום בעל כרחם.
איכא דאמרי: בעל כרחם דמצרים. **ואיכא דאמרי:** בעל כרחם דישראל:

- **מאן דאמר:** בעל כרחם דמצרים - דכתיב: "ונות בית תחלק שלל".
- **מאן דאמר:** בעל כרחם דישראל - משום משוי.

"וינצלו את מצרים".

- **אמר רבי אמי:** מלמד שעשאוה כמצודה^ו שאין בה דגן.

ה.

אמר רבי יצחק אמר רבי יוחנן אמר רבי יוסי ברבי חנינא משום רבי אליעזר בן יעקב: כל האוכל ושותה ואחר כך מתפלל - עליו הכתוב אומר: "ואיתי השלכת אצרי גויך", אל תקרי "גויך" אלא "גאיך". אמר הקדוש ברוך הוא: לאחר שנתגאה זה - קבל עליו מלכות שמים.

רבי יהושע אומר: עד שלש שעות.

אמר רב יהודה אמר שמואל: הלכה כרבי יהושע.

הקורא מכאן ואילך לא הפסיד.

אמר רב חסדא אמר מר עוקבא: ובלבד שלא יאמר יוצר אור. **מיתבי**: הקורא מכאן ואילך - לא הפסיד, כאדם שהוא קורא בתורה; אבל מברך הוא שתיים לפניו ואחת לאחריה. תיובתא **דרב חסדא**! תיובתא.

איכא דאמרי: אמר רב חסדא אמר מר עוקבא: מאי לא הפסיד? שלא הפסיד ברכות.

תניא נמי הכי: הקורא מכאן ואילך - לא הפסיד, כאדם שקורא בתורה; אבל מברך הוא שתיים לפניו ואחת לאחריה.

אמר רבי מני: גדול הקורא קריאת שמע בעונתה, יותר מהעוסק בתורה; **מדקתני:** הקורא מכאן ואילך - לא הפסיד, כאדם הקורא בתורה; מכלל דקורא בעונתה - עדיף.

משנה

- א. בית שמאי אומרים:** בערב - כל אדם יטה ויקרא, ובבקר יעמוד, שנאמר: "ובשכבך ובקומך".
- ב. ובית הלל אומרים:** כל אדם קורא כדרכו, שנאמר: "ובלכתך בדרך". אם כן, למה נאמר: "ובשכבך ובקומך"? בשעה שבני אדם שוכבים, ובשעה שבני אדם עומדים.

אמר רבי טרפון: אני הייתי בא בדרך, והטתי לקרות **כדברי בית שמאי**, וסכנתי בעצמי מפני הלסטים. **אמרו לו:** כדי היית לחוב בעצמך, שעברת על **דברי בית הלל**. **יא ע"א**

גמרא

שאלה ותשובה: בשלמא **בית הלל**, קא מפרשי טעמייהו וטעמא **דבית שמאי**; אלא **בית שמאי**, מאי טעמא לא אמרי **כבית הלל**?

• **אמרי לך בית שמאי:** אם כן, נימא קרא 'בבקר ובערב', מאי "בשכבך ובקומך"? בשעת שכיבה - שכיבה ממש, ובשעת קימה - קימה ממש.

שאלה ותשובה: **ובית שמאי**, האי "ובלכתך בדרך", מאי עביד להו? ההוא מבעי להו **לכדתניא:** "בשבתך בביתך" - פרט לעוסק במצוה. "ובלכתך בדרך" - פרט לחתן. מכאן אמרו: הכונס את הבתולה - פטור, ואת האלמנה - חייב.

שאלה ותשובה: מאי משמע? **אמר רב פפא:** כי דרך, מה דרך - רשות, אף כל - רשות.

קושיא ותירוץ: מי לא עסקינן דקא אזיל לדבר מצוה?! ואפילו הכי אמר רחמנא לקרי!

• אם כן, לכתוב רחמנא 'בשבת' ו'בלכת', מאי "בשבתך" ו"בלכתך"? בשבת דידך ובלכת דידך - הוא דמחייבת, הא דמצוה - פטירת.

קושיא ותירוץ: אי הכי, אפילו כונס את האלמנה נמי!

• האי טריד והאי לא טריד.

קושיא: אי משום טרדא, אפילו טבעה ספינתו בים נמי!

תירוץ אפשרי ודחיינת: וכי תימא הכי נמי, אלמא **אמר רבי אבא בר זבדא אמר רב:** אבל חייב בכל המצוות האמורות בתורה, חוץ מן התפילין, שהרי נאמר בהם 'פאר', שנאמר: "פארך אבוש עליך"?

תירוץ: התם - טריד טרדא דמצוה, הכא - טריד טרדא דרשות.

ובית שמאי? ההוא מבעי להו: פרט לשלוחי מצוה.

ובית הלל אמרי: ממילא שמע מינה דאפילו בדרך נמי קרי.

תנו רבנן: בית הלל אומרים: עומדין וקורין, יושבין וקורין, ומטיין וקורין, הולכין בדרך וקורין, עושין במלאכתן וקורין.

ומעשה **ברבי ישמעאל ורבי אלעזר בן עזריה** שהיו מסובין במקום אחד, והיה **רבי ישמעאל מוטה, ורבי אלעזר בן עזריה זקוף.** כיון שהגיע זמן קריאת שמע, הטה **רבי אלעזר**, וזקף **רבי ישמעאל**.

תנו רבנן: ששה דברים עשה חזקיהו המלך. על שלשה הודו לו, ועל שלשה לא הודו לו. על שלשה הודו לו:

א. גזז ספר רפואות - והודו לו.

ב. כתת נחש הנחשת - והודו לו.

ג. גירר עצמות אביו על מטה של חבלים - והודו לו.

ועל שלשה לא הודו לו:

א. סתם מי גיחון - ולא הודו לו.

ב. קצץ דלתות היכל, ושגרם למלך אשור - ולא הודו לו.

ג. עבר ניסן בניסן - ולא הודו לו.

ומי לית ליה לחזקיהו: "האדרש הזה לכם ראש חדשים" - זה ניסן ואין אחר ניסן?!

• אלא, טעה **בדשמואל**, **דאמר שמואל:** אין מעברין את השנה ביום שלשים של אדר, הואיל וראוי לקובעו ניסן. סבר: הואיל וראוי לא אמרינן.

אמר רבי יוחנן משום רבי יוסי בן זמרא: כל התולה בזכות עצמו - תולין לו בזכות אחרים, וכל התולה בזכות אחרים - תולין לו בזכות עצמו.

• משה תלה בזכות אחרים, שנאמר: "זכר לאברהם ליצחק ולישראל עבדיך" - תלו לו בזכות עצמו, שנאמר: "ויאמר להשמידם לולי משה באוירי עמד בפרץ לפניו להשיב אמתו מהשוזית".

• חזקיהו תלה בזכות עצמו, דכתיב: "זכר נא את אשר התהלכתי לפניך" - תלו לו בזכות אחרים, שנאמר: "והגותי אל העיר הזאת להושיעה למעני ולמען רוד עבדי".

• והיינו **דרבי יהושע בן לוי**, **דאמר רבי יהושע בן לוי**, מאי דכתיב: "הנה לשלום מר לי מר"? אפילו בשעה ששיגר לו הקדוש ברוך הוא שלום - מר הוא לו.

"נעשה נא עליה קור קטנה". **רב ושמואל:**

א. חד אמר: עלייה פרועה היתה וקירוה.

ב. וחד אמר: אכסדרה גדולה היתה וחלקוה לשנים.

קושיא ותירוץ: בשלמא למאן דאמר אכסדרה - היינו דכתיב: "קיר", אלא למאן דאמר עלייה - מאי "קיר"? שקירוה.

קושיא ותירוץ: בשלמא למאן דאמר עלייה - היינו דכתיב: "עליית", אלא למאן דאמר אכסדרה - מאי "עליית"? מעולה שבבתים.

"יונים לו שם מטה ושלחן וכסא ומנורה".

אמר אבוי ואיתימא רבי יצחק: הרוצה להנות - יהנה כאלישע, ושאינו רוצה להנות - אל יהנה כשמואל הרמתי שנאמר: "ותשובותי הרמתה כי שם ביתו".

• **ואמר רבי יוחנן:** שכל מקום שהלך שם, ביתו עמו.

"ותאמר אל אישה הנה נא ידעתי כי איש אליהם קרוש הוא".

אמר רבי יוסי ברבי חנינא: מכאן, שהאשה מכרת באורחין יותר מן האישי.

"קרוש הוא", מנא ידעה? **רב ושמואל:**

א. חד אמר: שלא ראתה זבוב עובר על שלחנו.

ב. וחד אמר: סדין של פשתן הציעה על מטתו, ולא ראתה קרי עליו.

"קרוש הוא", **אמר רבי יוסי ברבי חנינא:** הוא קדוש, ומשרתו אינו קדוש, שנאמר: "ויגש גיחוץ להרפה", **אמר רבי יוסי ברבי חנינא:** שאחזה בהוד יפיה.

א. "עובר עלינו תמיד".

אמר רבי יוסי ברבי חנינא משום רבי אליעזר בן יעקב: כל המארח תלמיד חכם בתוך ביתו ומהנהו מנכסיו - מעלה עליו הכתוב כאילו מקריב תמידין.

ה.

ואמר רבי יוסי ברבי חנינא משום רבי אליעזר בן יעקב: אל יעמוד אדם במקום גבוה ויתפלל, אלא במקום נמוך ויתפלל, שנאמר: "ממעמקים קראתיך ה'".

תניא נמי הכי: לא יעמוד אדם, לא על גבי כסא, ולא על גבי שרפרף, ולא במקום גבוה - ויתפלל, אלא במקום נמוך - ויתפלל; לפי שאין גבהות לפני המקום, שנאמר: "ממעמקים קראתיך ה'", וכתוב: "תפלה לעני כי יעטף".

ו.

ואמר רבי יוסי ברבי חנינא משום רבי אליעזר בן יעקב: המתפלל צריך שיכוין את רגליו, שנאמר: "ורגליהם רגל ישרה".

ז.

ואמר רבי יוסי ברבי חנינא משום רבי אליעזר בן יעקב: מאי דכתיב: "לא תאכלו על הרם" - לא תאכלו קודם שתתפללו על דמכם.

ב. **ורבי יוחנן מסיים בה הכי:** 'הערב נא ה' אלהינו את דברי תורתך בפיו ובפיפיות עמך בית ישראל, ונהיה אנחנו וצאצאינו וצאצאי עמך בית ישראל כלנו יודעי שמך ועוסקי תורתך, ברוך אתה ה' המלמד תורה לעמו ישראל'.

ג. **ורב המנונא אמר:** 'אשר בחר בנו מכל העמים, ונתן לנו את תורתו, ברוך אתה ה' נותן התורה'. **אמר רב המנונא:** זו היא מעולה שבברכות. מסנא להלכה: הלכך לימרינהו לכולהו.

תנן התם: אמר להם הממונה: ברכו ברכה אחת! והם ברכו, וקראו עשרת הדברות, שמע, והיה אם שמוע, ויאמר, וברכו את העם שלש ברכות: אמת ויציב, ועבודה, וברכת כהנים. ובשבת מוסיפין ברכה אחת למשמר היוצא. מאי ברכה אחת? כי הא **דרבי אבא ורבי יוסי בר אבא** אקלעו לההוא אתרא, **בעו מנייהו:** מאי ברכה אחת? לא הוה בידיהו. ואתו שיילוהו **לרב מתנה**, לא הוה בידיה. אתו שיילוהו **לרב יהודה, אמר להו:**

- הכי **אמר שמואל:** 'אהבה רבה'.
- **ואמר רבי זריקא אמר רבי אמי אמר רבי שמעון בן לקיש:** 'יוצר אור'.

כי אתא **רב יצחק בר יוסף אמר:** הא **דרבי זריקא** לאו בפירוש אתמר אלא מכללא אתמר: **דאמר רבי זריקא אמר רבי אמי אמר רבי שמעון בן לקיש:** זאת אומרת - ברכות אין מעכבות זו את זו. אי אמרת בשלמא 'יוצר אור', הוה אמרי - היינו דברכות אין מעכבות זו את זו, דלא קא אמרי 'אהבה רבה'. **יב ע"א** אלא אי אמרת 'אהבה רבה' הוה אמרי - מאי ברכות אין מעכבות זו את זו? דלמא האי דלא אמרי 'יוצר אור' - משום דלא מטא זמן 'יוצר אור', וכי מטא זמן 'יוצר אור' - הוה אמרי!

שאלה ותשובה: ואי מכללא מאי?

- דאי מכללא, לעולם 'אהבה רבה' הוה אמרי, וכי מטא זמן 'יוצר אור' - הוה אמרי ליה, ומאי ברכות אין מעכבות זו את זו? סדר ברכות.

וקורין עשרת הדברות, שמע והיה אם שמוע ויאמר, אמת ויציב, ועבודה, וברכת כהנים.

אמר רב יהודה אמר שמואל: אף בגבולין בקשו לקרות כן, אלא שכבר בטלום מפני תרעומת המינין.

תניא נמי הכי: רבי נתן אומר: בגבולין בקשו לקרות כן, אלא שכבר בטלום מפני תרעומת המינין.

רבה בר בר חנה סבר למקבעינהו בסורא, **אמר ליה רב חסדא:** כבר בטלום מפני תרעומת המינין.

אמימר סבר למקבעינהו בנהרדעא, **אמר ליה רב אשי:** כבר בטלום מפני תרעומת המינין.

ובשבת מוסיפין ברכה אחת למשמר היוצא.

מאי ברכה אחת? **אמר רבי חלבו:** משמר היוצא אומר למשמר הנכנס: 'מ' ששכן את שמו בבית הזה, הוא ישכין ביניכם אהבה ואחוה ושלום וריעות'.

מקום שאמרו להאריך.

פשיטא, היכא דקא נקיש כסא דחמרא בידיה, וקסבר דשכרא הוא; ופתח ומברך אדעתא דשכרא, וסיים בדחמרא - יצא. דאי נמי אם אמר שהכל נהיה בדברו - יצא, דהא **תנן:** על כולם, אם אמר שהכל נהיה בדברו - יצא.

שאלה: אלא, היכא דקא נקיש כסא דשכרא בידיה, וקסבר דחמרא הוא; פתח וברך אדעתא דחמרא, וסיים בדשכרא, מאי? בתר עיקר ברכה אזלינן, או בתר חתימה אזלינן?

תא שמע: שחרית: פתח ביוצר אור, וסיים במעריב ערבים - לא יצא; פתח במעריב ערבים, וסיים ביוצר אור - יצא.

ערבית: פתח במעריב ערבים, וסיים ביוצר אור - לא יצא; פתח ביוצר אור, וסיים במעריב ערבים - יצא. כללו של דבר: הכל הולך אחר החתום.

- דתיית הפשיטא: שאני התם דקאמר: 'ברוך יוצר המאורות'.

הגבלת הדחייה: הניחא **לרב דאמר:** כל ברכה שאין בה הזכרת השם - אינה ברכה, שפיר; אלא **לרבי יוחנן דאמר:** כל ברכה שאין בה מלכות - אינה ברכה, מאי איכא למימר?

- דתיית אחרת: אלא, כיון **דאמר רבה בר עולא:** כדי להזכיר מדת יום בלילה, ומדת לילה ביום, כי קאמר ברכה ומלכות מעיקרא, אתרויהו קאמר.

תא שמע: מסיפא, כללו של דבר: הכל הולך אחר החתום. כללו של דבר לאתווי מאי? לאו לאתווי הא דאמרן?!

אמר לו רבי אלעזר בן עזריה לרבי ישמעאל: ישמעאל אחי, אמשול לך משל, למה הדבר דומה? משל לאחד שאומרים לו זקנך מגודל. אמר להם: יהיה כנגד המשחיתים. אף כך אתה, כל זמן שאני זקוף - אתה מוטה, עכשיו כשאני הטתי - אתה זקפת?!

אמר לו: אני עשיתי **כדברי בית הלל**, ואתה עשית **כדברי בית שמאי**; ולא עוד אלא שמא יראו התלמידים ויקבעו הלכה לדורות.

שאלה ותשובה: מאי ולא עוד?

- וכי תימא, **בית הלל** נמי אית להו מטין, הני מילי דמטה ואתא מעיקרא, אבל הכא כיון דעד השתא הוית זקוף והשתא מוטה, אמרי שמע מינה **כבית שמאי** סבירא להו; שמא יראו התלמידים ויקבעו הלכה לדורות.

א. **תני רב יחזקאל:** עשה **כדברי בית שמאי** - עשה, **כדברי בית הלל** - עשה.

ב. **רב יוסף אמר:** עשה **כדברי בית שמאי** - לא עשה ולא כלום, **דתנן:** מי שהיה ראשו ורובו בסוכה, ושלחנו בתוך הבית: **בית שמאי** - פוסלין, **ובית הלל** - מכשירין.

אמרו להם בית הלל לבית שמאי: מעשה שהלכו זקני **בית שמאי** וזקני **בית הלל** לבקר את **רבי יוחנן בן החורנית**. מצאוהו שהיה ראשו ורובו בסוכה, ושלחנו בתוך הבית, ולא אמרו לו כלום. **אמרו להם:** משם ראינו? אף הם אמרו לו: אם כן היית נוהג, לא קיימת מצות סוכה מימך.

ג. **רב נחמן בר יצחק אמר:** עשה **כדברי בית שמאי** - חייב מיתה, **דתנן:** **אמר רבי טרפון:** אני הייתי בא בדרך והטתי לקרות **כדברי בית שמאי**, וסכנתי בעצמי מפני הלסטים. **אמרו לו:** כדאי היית לחוב בעצמך, שעברת על **דברי בית הלל**.

משנה

בשחר מברך שתיים לפניו ואחת לאחריה; ובערב מברך שתיים לפניו ושתיים לאחריה, אחת ארוכה ואחת קצרה.

מקום שאמרו להאריך - אינו רשאי לקצר, לקצר - אינו רשאי להאריך; לחתום - אינו רשאי שלא לחתום, שלא לחתום - אינו רשאי לחתום.

גמרא

מאי מברך? **אמר רבי יעקב אמר רבי אושעיא:** **יא ע"ב** 'יוצר אור ובורא חשך'.

קושיא ותירוץ: לימא 'יוצר אור ובורא נוגה'! כדכתיב קאמרינן.

קושיא ותירוץ: אלא מעתה, "עשה שלום ובורא רע", מי קא אמרינן כדכתיב? אלא, כתיב "רע" וקרינן 'הכל' - לישנא מעליא; הכא נמי, לימא 'נוגה' - לישנא מעליא!

- **אלא אמר רבא:** כדי להזכיר מדת יום - בלילה, ומדת לילה - ביום.

שאלה ותשובה: בשלמא מדת לילה ביום - כדאמרינן: 'יוצר אור ובורא חשך', אלא מדת יום בלילה היכי משכחת לה?

- **אמר אבוי:** 'גולל אור מפני חשך, וחשך מפני אור'.

ואידך מאי היא? **אמר רב יהודה אמר שמואל:** 'אהבה רבה'.

וכן אורי ליה **רבי אלעזר לרבי פדת בריה:** 'אהבה רבה'.

תניא נמי הכי: אין אומרים 'אהבת עולם', אלא 'אהבה רבה'.

דעה אחרת: **ורבנא אמרי:** 'אהבת עולם', וכן הוא אומר: 'ואהבת עולם אהבתך, על כן משכתך ואתר'.

אמר רב יהודה אמר שמואל: השכים לשנות, עד שלא קרא קריאת שמע - צריך לברך; משקרא קריאת שמע - אינו צריך לברך, שכבר נפטר באהבה רבה.

א. **אמר רב הונא:** למקרא - צריך לברך, ולמדרש - אינו צריך לברך.

ב. **ורבי אלעזר אמר:** למקרא ולמדרש - צריך לברך, למשנה - אינו צריך לברך.

ג. **ורבי יוחנן אמר:** אף למשנה - נמי צריך לברך, אבל לתלמוד - אינו צריך לברך.

ד. **ורבא אמר:** אף לתלמוד - צריך לברך; **דאמר רב חייא בר אשי:** זימנין סגי אין הוה קאימנא קמיה **דרב לתנויי פרקין** בספרא **דבי רב**. הוה מקדים וקא משי ידיה וברך, ומתני לן פרקין.

מאי מברך?

א. **אמר רב יהודה אמר שמואל:** 'אשר קדשנו במצותיו וצונו לעסוק בדברי תורה'.

דחיית הפשיטא: לא, לאתוויי נהמא ותמרי. היכי דמי? אילימא דאכל נהמא, וקסבר דתמרי אכל; ופתח אדעתא דתמרי, וסיים בדנהמא – היינו בעיין! לא צריכא, כגון דאכל תמרי, וקסבר נהמא אכל; ופתח בדנהמא וסיים בדתמרי – יצא, דאפילו סיים בדנהמא נמי יצא; מאי טעמא? דתמרי נמי מיזן זייני.

א אמר רבה בר חיננא סבא משמיה דרב: כל שלא אמר 'אמת ויציב' שחרית, ו'אמת ואמונה' ערבית – לא יצא ידי חובתו, שנאמר: "להגיד בבקר ו'אסור, ואמונתך בלילות".

ב ואמר רבה בר חיננא סבא משמיה דרב: המתפלל, כשהוא כורע – כורע בברוך, וכשהוא זוקף – זוקף בשם.

אמר שמואל: מאי טעמא דרב? דכתיב: "ה' זוקף כפופים".
מתיבי: "מפני שמי נולח הוא!" מי כתיב 'בשמיי'? "מפני שמי" כתיב.

אמר ליה שמואל לחייה בר רב: בר אוריאן, תא ואימא לך מלתא מעלייתא דאמר אבוך! הכי אמר אבוך: כשהוא כורע – כורע בברוך, כשהוא זוקף – זוקף בשם. **יב ע"ב**

רב ששת כי כרע – כרע כחזירא, כי קא זקיף – זקיף כחזירא.

א ואמר רבה בר חיננא סבא משמיה דרב: כל השנה כולה אדם מתפלל 'האל הקדוש', 'מלך אוהב צדקה ומשפט'; חוץ מעשרה ימים שבין ראש השנה ויום הכפורים – שמתפלל 'המלך הקדוש' ו'המלך המשפט'.

ב. ורבי אלעזר אמר: אפילו אמר 'האל הקדוש' – יצא, שנאמר: "ויגבה ה' צבאות במשפט, והאל הקדוש נקדש בצדקה". אימתי 'ויגבה ה' צבאות במשפט'? אלו עשרה ימים שמראש השנה ועד יום הכפורים, וקאמר 'האל הקדוש'.

מאי הוה עלה? **אמר רב יוסף:** 'האל הקדוש' ו'מלך אוהב צדקה ומשפט'; **רבה אמר:** 'המלך הקדוש' ו'המלך המשפט'.
והלכתא כרבה.

ד ואמר רבה בר חיננא סבא משמיה דרב: כל שאפשר לו לבקש רחמים על חבירו, ואינו מבקש – נקרא חוטא. שנאמר: "גם אנכי אולילה לי מולטא לה', מולרל להתפלל בערכם".

אמר רבא: אם תלמיד חכם הוא – צריך שיחלה עצמו עליו.
מאי טעמא? אילימא משום דכתיב: "ואין אלה מכם עלי וגולה את אזני", דילמא מלך שאני?
• אלא מהכא: "ואני באלותם לבושי" וגו'.

ה ואמר רבה בר חיננא סבא משמיה דרב: כל העושה דבר עבירה ומתבייש בו – מוחלין לו על כל עונותיו, שנאמר: "למען תזכירי ובשת, ולא יהיה לך עוד פתאון פה מפני כלמותך, בכפרי לך לכל אשר עשית נאם ה' אלהים".

דחייה: דילמא צבור שאני.
אלא מהכא: "ויאמר שמואל אל שאול למה הרגזתי להעלות אתי, ויאמר שאול צר לי מאד ופלטותי נלוצים בי וה' סר מעלי ולא ענני עוד גם ביד הנביאים גם באלמות, ואקראה לך להודיעני מה אעשה". ואילו אורים ותומים לא קאמר – משום דקטליה לנוב עיר הכהנים.
ומנין דאחילו ליה מן שמיא?

א. שנאמר: "וכו' אתה ובניך עמי", ואמר רבי יוחנן: "עמי" – במחיצתו.
ב. ורבנן אמרי: מהכא: "הווקענום לה' בגבעת שאול בלוי ה'", יצתה בת קול ואמרה: "בלוי ה'".

אמר רבי אבהו בן זוטרי אמר רבי יהודה בר זבידא: בקשו לקבוע פרשת בלק בקריאת שמע, ומפני מה לא קבעוה? משום טורח צבור.

מאי טעמא? אילימא משום דכתיב בה: "אל מצייאם ממצרים", לימא פרשת רבית, ופרשת משקלות, דכתיב בהן יציאת מצרים!

• **אלא אמר רבי יוסי בר אבין:** משום דכתיב בה האי קרא: "כרע שכב כארי וכלביא מי יקימונו".

ולימא האי פסוקא ותו לא!
• גמירי: כל פרשה דפסקה משה רבינו – פסקינן; דלא פסקה משה רבינו – לא פסקינן.

- בשלמא הני תלת – מפרשן:
- א** עול מצות – דכתיב: "וראיתם אתו וזכרתם את כל מצות ה'".
 - ב** ציצית – דכתיב: "ועשו להם ציצית" וגו'.
 - ג** יציאת מצרים – דכתיב: "אשר הוצאתי" וגו'.
- אלא דעת מינים, הרהור עבירה, והרהור עבודה זרה מנלן? **דתניא:**
- א** "אורי לבככם" – זו מינות, וכן הוא אומר: "אמר נבל בלבו אין אלהים".
 - ב** "אורי עיניכם" – זה הרהור עבירה, שנאמר: "ויאמר שמשון אל אביו, אותה קח לי כי היא ישרה בעיני".
 - ג** "אתם זונים" – זה הרהור עבודה זרה, וכן הוא אומר: "ויזנו אורי הבעלים".

משנה
מזכירין יציאת מצרים בלילות.

- **אמר רבי אלעזר בן עזריה:** הרי אני כבן שבעים שנה, ולא זכיתי שתאמר יציאת מצרים בלילות, עד שדרשה בן זומא; שנאמר: "למען תזכר את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חיך".
- **"ימי חיך" – הימים, "כל ימי חיך" – הלילות;**
- **וחכמים אומרים:** "ימי חיך" – העולם הזה, "כל" – להביא לימות המשיח.

גמרא
תניא: אמר להם בן זומא לחכמים: וכי מזכירין יציאת מצרים לימות המשיח?! והלא כבר נאמר: "הנה ימים באים נאם ה', ולא יאמרו עוד ו'ה' אשר העלה את בני ישראל מארץ מצרים, כי אם ו'ה' אשר העלה ואשר הביא את זרע בית ישראל מארץ צפונה ומכל הארצות אשר הרדו'תים שם"!
אמרו לו: לא שתעקר יציאת מצרים ממקומה, אלא שתהא שעבוד מלכות עיקר, ויציאת מצרים טפל לו.

באיה: כיוצא בו אתה אומר: "לא יקרא שמוך עוד יעקב, כי אם ישראל יהיה שמוך". **ג**
ע"א לא שיעקר יעקב ממקומו, אלא ישראל עיקר ויעקב טפל לו.
באיה נוספת: וכן הוא אומר: "אל תזכרו ראשונות וקדמוניות אל תתבוננו", "אל תזכרו ראשונות" – זה שעבוד מלכות, ו"קדמוניות אל תתבוננו" – זו יציאת מצרים; "הגני עשה ודרשה עתה תצמו" – **תני רב יוסף:** זו מלחמת גוג ומגוג.
משל, למה הדבר דומה? לאדם שהיה מהלך בדרך, ופגע בו זאב וניצל ממנו, והיה מספר והולך מעשה זאב.
פגע בו ארי וניצל ממנו, והיה מספר והולך מעשה ארי.
פגע בו נחש וניצל ממנו, שכח מעשה שניהם והיה מספר והולך מעשה נחש.
אף כך ישראל, צרות אחרונות משכחות את הראשונות.

- א.** **באיה נוספת:** "אברם הוא אברהם" – בתחלה נעשה אב לארם, ולבסוף נעשה אב לכל העולם כולו.
- ב.** **באיה נוספת:** 'שרי היא שרה' – בתחלה נעשית שרי לאומתה, ולבסוף נעשית שרה לכל העולם כולו.
- ג.** **תני בר קפרא:** כל הקורא לאברהם אברם – עובר בעשה, שנאמר: "והיה שמוך אברהם".
- ג.** **רבי אליעזר אומר:** עובר בלאו, שנאמר: "ולא יקרא עוד את שמוך אברם".

קושיא ותירוץ: אלא מעתה, הקורא לשרה שרי, הכי נמי?
• התם, קודשא בריך הוא אמר לאברהם: "שרי אשתך לא תקרא את שמה שרי, כי שרה שמה".

- קושיא ותירוץ:** אלא מעתה, הקורא ליעקב יעקב הכי נמי?
• שאני התם, דהדר אהדריה קרא, דכתיב: "ויאמר אלהים לישראל במראות הלילה, ויאמר יעקב יעקב".
- **מתיב רבי יוסי בר אבין, ואיתימא רבי יוסי בר זבידא:** "אתה הוא ה' האלהים אשר בוארת באברם"!
 - **אמר ליה:** התם נביא הוא דקא מסדר לשבחיה דרחמנא, מאי דהוה מעיקרא.

כחזירא – כשנע שמונעו כלפי מטה צנת אמת. **כחיויא –** כנשע שחול מגדיה הלאש תמלה ומוקף צנת.

הדרן עלך מאימתי

פרשת ציצית מפני מה קבעוה?
אמר רבי יהודה בר חנינא: מפני שיש בה חמשה דברים: מצות ציצית, יציאת מצרים, עול מצות, ודעת מינים, הרהור עבירה, והרהור עבודה זרה.

גמרא סדורה ומעוצבת לחזרה ושינון

קושיא ותירוגן: ומאי שנא עד כאן מצות כוונה וקריאה? דכתיב: "על לבבך",
 "ודברת בם", התם נמי הא כתיב: "על לבבכם", "לדבר בם"! •
 ההוא מבעי ליה לכדברי יצחק דאמר: "ישמחם את דברי אלה..." - צריכה
 שתהא שימה כנגד הלב.
אמר מר: רבי יאשיה אומר: עד כאן - מצות קריאה, מכאן ואילך - מצות
 כוונה.

קושיא ותירוגן: מאי שנא מכאן ואילך מצות כוונה? משום דכתיב: "על לבבכם",
 הכא נמי הא כתיב: "על לבבך"!
• הכי קאמר: עד כאן - מצות קריאה וכוונה, מכאן ואילך - כוונה בלא
 קריאה.
קושיא ותירוגן: ומאי שנא עד כאן מצות קריאה וכוונה? דכתיב: "על לבבך",
 "ודברת בם", התם נמי הא כתיב: "על לבבכם", "לדבר בם"! •
 ההוא בדברי תורה כתיב, והכי קאמר רחמנא: אגמירו בנייכו תורה, כי
 היכי דליגרסו בהו"ם.

תנו רבנן: "שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד" - עד כאן צריכה כוונת הלב, **דברי רבי מאיר.**
אמר רבא: הלכה כרבי מאיר.

תניא: **סומכוס אומר:** כל המאריך באחד - מאריכין לו ימיו ושנותיו.

- **אמר רב אחא בר יעקב:** ובדלי"ת.
- **אמר רב אשי:** ובלבד שלא יחטוף בחי"ת.

רבי ירמיה הוה יתיב קמיה **דרבי חייא בר אבא**. חזייה דהוה מאריך טובא.
אמר ליה: כיון דאמליכתיה למעלה ולמטה, ולארבע רוחות השמים, תו לא
 צריכת.

א. אמר רב נתן בר מר עוקבא אמר רב יהודה: "על לבבך" בעמידה.
קושיא ותירוגן: "על לבבך" סלקא דעתך? אלא אימא: עד "על לבבך" -
 בעמידה, מכאן ואילך - לא.
ב. ורבי יוחנן אמר: כל הפרשה כולה בעמידה.
לשיטתו: ואזדא **רבי יוחנן** לטעמיה, **דאמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן:**
 הלכה כרבי אחא שאמר משום רבי יהודה.

תנו רבנן: "שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד" - זו קריאת שמע של **רבי יהודה הנשיא.**
אמר ליה רב לרבי חייא: לא חזינא ליה לרבי דמקבל עליה מלכות שמים.
אמר ליה: בר פחתים! בשעה שמעביר ידיו על פניו, מקבל עליו עול מלכות
 שמים.

שאלה ושתי תשובות: חוזר וגומרה, או אינו חוזר וגומרה?
א. בר קפרא אומר: אינו חוזר וגומרה.
ב. רבי שמעון ברבי אומר: חוזר וגומרה.

שאלה ותשובה: **אמר ליה בר קפרא לרבי שמעון ברבי:** בשלמא לדידי דאמינא:
 אינו חוזר וגומרה - היינו דמהדר רבי אשמעתא דאית בה יציאת מצרים; אלא
 לדידך דאמר: חוזר וגומרה, למה ליה לאהדורי?
• כדי להזכיר יציאת מצרים בזמנה.

אמר רבי אילא בריה דרב שמואל בר מרתא משמיה דרב: אמר: "שמע ישראל
 ה' אלהינו ה' אחד", ונאנס בשינה - יצא.
אמר ליה רב נחמן לדרו עבדיה: בפסוקא קמא - צערין, טפי - לא תצערן.
אמר ליה רב יוסף לרב יוסף בריה דרבה: אבוך היכי הוה עביד?
אמר ליה: בפסוקא קמא הוה קא מצער נפשיה, טפי לא הוה מצער נפשיה.
אמר רב יוסף: פרקדן - לא יקרא קריאת שמע.
קושיא ותירוגן: מקרא הוא דלא ליקרי, הא מיגנא - שפיר דמי? והא **רבי יהושע**
בן לוי לייט אמאן דגני אפרקיד!
• **אמרי:** מיגנא, כי מצלי - שפיר דמי. מקרא, אף על גב דמצלי - נמי אסור.
קושיא ותירוגן: והא **רבי יוחנן** מצלי וקרי! שאני **רבי יוחנן**, דבעל בשר הוה.

נאמרה - ימין לומר. דליגרסו בהו - שישנונו אופס. בר פחתי - בן גדולים. צערן לערמלי. פרקדן - על גזו.
 מיגנא - לישון. מצלי - נוטה על נדו.

בפרקים שואל וכו'.

קושיא ותירוגן: משיב מחמת מאי? אילימא מפני הכבוד, השתא משאל שאיל,
 אהדורי מבעיא?! אלא, שואל מפני הכבוד, ומשיב שלום לכל אדם.

משנה

היה קורא בתורה והגיע זמן המקרא, אם כוון לבו - יצא.
א. בפרקים - שואל מפני הכבוד ומשיב; ובאמצע - שואל מפני
 היראה ומשיב, **דברי רבי מאיר.**
ב. **רבי יהודה אומר:** באמצע - שואל מפני היראה ומשיב
 מפני הכבוד; ובפרקים - שואל מפני הכבוד ומשיב שלום
 לכל אדם.
 אלו הן בין הפרקים: בין ברכה ראשונה לשניה, בין שניה לשמע,
 בין שמע לוהיה אם שמוע, בין והיה אם שמוע לויאמר;
א. בין ויאמר לאמת ויציב.
ב. **רבי יהודה אומר:** בין ויאמר לאמת ויציב - לא יפסיק.
אמר רבי יהושע בן קרחה: למה קדמה פרשת שמע לוהיה אם
 שמוע? כדי שיקבל עליו עול מלכות שמים תחלה, ואחר כך
 מקבל עליו עול מצות;
 והיה אם שמוע לויאמר? שוהיה אם שמוע נוהג בין ביום ובין
 בלילה, ויאמר אינו נוהג אלא ביום בלבד.

גמרא

קושיא ותירוגן: **שמע מינה:** מצות צריכות כוונה! מאי אם כוון לבו? לקרות.
קושיא ותירוגן: לקרות!! והא קא קרי! בקורא להגיה.

תנו רבנן:

א. קריאת שמע ככתבה, **דברי רבי.**
ב. **וחכמים אומרים:** בכל לשון.
 מאי טעמא **דרבי**? אמר קרא: "והיו" - בהוייתן יהו.
ורבנן מאי טעמייהו? אמר קרא: "שמע" - בכל לשון שאתה שומע.

- **ולרבי נמי,** הא כתיב: "שמע!"
• ההוא מבעי ליה: השמע לאזניך, מה שאתה מוציא מפיוך.
- **ורבנן** - סברי להו **כמאן דאמר:** לא השמיע לאזנו - יצא.
- **ולרבנן** נמי הא כתיב: "והיו" - ההוא מבעי להו, שלא יקרא למפרע.
- **ורבי,** שלא יקרא למפרע מנא ליה? נפקא ליה מ'דברים' 'הרברים'.
- **ורבנן** - 'דברים' 'הרברים' לא דרשי.

למימרא דסבר **רבי** דכל התורה כולה בכל לשון נאמרה? דאי סלקא דעתך
 בלשון הקודש נאמרה - "והיו" דכתב רחמנא למה לי?
• איצטריך, משום דכתיב: "שמע".
 למימרא דסברי **רבנן** דכל התורה כולה בלשון הקודש נאמרה! דאי סלקא
 דעתך בכל לשון נאמרה - "שמע" דכתב רחמנא למה לי?
• איצטריך, משום דכתיב: "והיו".

תנו רבנן: "והיו" - שלא יקרא למפרע.

א. "הרברים...על לבבך", יכול תהא כל הפרשה צריכה כוונה, תלמוד לומר:
 "האלה" - עד כאן צריכה כוונה, מכאן ואילך אין צריכה כוונה, **דברי רבי אליעזר.**
ב. **אמר ליה רבי עקיבא:** הרי הוא אומר: **יג ע"ב** "אשר אנכי מצוך היום על
 לבבך" - מכאן אתה למד שכל הפרשה כולה צריכה כוונה.
אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: הלכה כרבי עקיבא.

איכא דמתני לה אהא דתניא:

א. הקורא את שמע - צריך שיכוין את לבו.
ב. **רבי אחא משום רבי יהודה אומר:** כיון שכוון לבו בפרק ראשון - שוב
 אינו צריך.
אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: הלכה כרבי אחא שאמר משום רבי
 יהודה.

תניא אידך: "והיו" - שלא יקרא למפרע. "על לבבך":

א. **רב זוטרא אומר:** עד כאן - מצות כוונה, מכאן ואילך - מצות קריאה.
ב. **רבי יאשיה אומר:** עד כאן - מצות קריאה, מכאן ואילך - מצות כוונה.
קושיא ותירוגן: מאי שנא מכאן ואילך - מצות קריאה? דכתיב: "לדבר בם", הכא
 נמי הא כתיב: "ודברת בם"!
• הכי קאמר: עד כאן - מצות כוונה וקריאה, מכאן ואילך - קריאה בלא
 כוונה.

אמר רבי אבהו אמר רבי יוחנן: מאי טעמיה דרבי יהודה? דכתיב: **יד ע"ב** 'וה' אלהים אמת'.

חוזר ואומר 'אמת', או אינו חוזר ואומר 'אמת'?

- א. **אמר רבי אבהו אמר רבי יוחנן:** חוזר ואומר 'אמת'.
ב. **רבה אמר:** אינו חוזר ואומר 'אמת'.

ההוא דנחית קמיה דרבה, שמעיה רבה דאמר 'אמת' 'אמת' תרי זימני; **אמר רבה:** כל 'אמת' 'אמת' תפסיה להאי!

אמר רב יוסף: כמה מעליא הא שמעתתא: דכי אתא רב שמואל בר יהודה **אמר:** אמרי במערבא ערביית: 'דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם, אני ה' אלהיכם אמת'.

קושיא: **אמר ליה אביי:** מאי מעליותא? **והא אמר רב כהנא אמר רב:** לא יתחיל, ואם התחיל - גומר!

תירוץ אפשרי דחיייתו: וכי תימא 'ואמרת אליהם' לא הוי התחלה; **והאמר רב שמואל בר יצחק אמר רב:** 'דבר אל בני ישראל' - לא הוי התחלה, 'ואמרת אליהם' - הוי התחלה!

• **תירוץ:** **אמר רב פפא:** קסברי במערבא, 'ואמרת אליהם' - נמי לא הויא התחלה, עד דאמר 'ועשו להם ציצית'.

הוראה: **אמר אביי:** הלכך, אנן אתחולי מתחילין - דקא מתחלי במערבא. וכיון דאתחילין - מגמר נמי גמרינן, דהא **אמר רב כהנא אמר רב:** לא יתחיל, ואם התחיל - גומר.

חייא בר רב אמר: אמר: 'אני ה' אלהיכם' - צריך לומר 'אמת', לא אמר 'אני ה' אלהיכם' - אינו צריך לומר 'אמת'.

קושיא ותירוץ: והא בעי לאדכורי יציאת מצרים!

- דאמר הכי: 'מודים אנחנו לך ה' אלהינו, שהוצאתנו מארץ מצרים, ופדיתנו מבית עבדים, ועשית לנו נסים וגבורות על הים, ושרנו לך'.

אמר רבי יהושע בן קרחה למה קדמה פרשת שמע וכו'.

תניא: רבי שמעון בן יוחי **אומר:** בדין הוא שיקדים 'שמע' ל'והיה אם שמעו' - שזה ללמוד זה ללמוד; 'והיה אם שמעו' ל'ויהיה אם שמעו' - שזה ללמוד זה לעשות.

קושיא: אטו 'שמע', ללמוד אית ביה, ללמוד ולעשות לית ביה?! והא כתיב: "ויעשנתם", "וקשרתם", "וכתבתם"!

קושיא נוספת: ותו, 'והיה אם שמעו', ללמוד הוא דאית ביה, ולעשות לית ביה?! והא כתיב: "וקשרתם", "וכתבתם"!

תירוץ: אלא הכי קאמר: בדין הוא שתקדם 'שמע' ל'והיה אם שמעו' - שזה ללמוד וללמוד ולעשות; 'והיה אם שמעו' ל'ויהיה אם שמעו' - שזה יש בה ללמוד ולעשות; 'ויהיה אם שמעו' - אין בה אלא לעשות בלבד.

קושיא ותירוץ: ותיפוק ליה **מדברי יהושע בן קרחה!**

- חדא ועוד קאמר: חדא - כדי שיקבל עליו עול מלכות שמים תחלה, ואחר כך יקבל עליו עול מצות; ועוד, משום דאית בה הני מילי אחרנייתא.

רב משי ידיה וקרא קריאת שמע, ואנח תפילין, וצלי.

קושיא: והיכי עביד הכי? **והתניא:** החופר כוך למת בקבר - פטור מקריאת שמע ומן התפלה ומן התפילין, ומכל מצות האמורות בתורה. הגיע זמן קריאת שמע - עולה ונוטל ידיו, ומניח תפילין וקורא קריאת שמע ומתפלל!

קושיא ותירוץ: הא גופא קשיא! רישא אמר פטור, וסיפא חייב!

- הא לא קשיא: סיפא - בתרי, ורישא - בחד.

סיוס הקושיא ותירוץ: מכל מקום קשיא לרב!

- **רב כרבי יהושע בן קרחה** סבירא ליה, **דאמר:** עול מלכות שמים תחלה ואחר כך עול מצות.

קושיא: אימר דאמר **רבי יהושע בן קרחה,** להקדים קריאה לקריאה, קריאה לעשיה מי שמעת ליה?!

קושיא נוספת: ותו, מי סבר ליה **כרבי יהושע בן קרחה?! והאמר רב חייא בר אשי:** זמנין סגיאיין הוה קאימנא קמיה דרב, ומקדים ומשי ידיה ומברך ומתני לן פרקין, ומנח תפילין והדר קרי קריאת שמע!

תירוץ אפשרי דחיייתו: וכי תימא בדלא מטא זמן קריאת שמע, אם כן מאי אסדהתיה דרב **חייא בר אשי!**

תירוץ: לאפוקי ממאן **דאמר:** למשנה - אין צריך לברך, קמשמע לן דאף למשנה נמי צריך לברך.

סיוס הקושיא ותירוץ: מכל מקום קשיא לרב! שלוחא הוא דעוית.

אימא סיפא: ובאמצע - שואל מפני היראה ומשיב, משיב מחמת מאי? אילימא מפני היראה, השתא משאל שאיל, אהדורי מבעיא?! אלא מפני הכבוד;

היינו **דרבי יהודה!** **דתנן:** **רבי יהודה אומר:** באמצע - שואל מפני היראה, ומשיב מפני הכבוד. ובפרקים - שואל מפני הכבוד, ומשיב שלום לכל אדם!

- חסורי מחסרה והכי קתני:

א. בפרקים - שואל מפני הכבוד, ואין צריך לומר שהוא משיב. ובאמצע - שואל מפני היראה, ואין צריך לומר שהוא משיב, **דרבי רבי מאיר.**

ב. **רבי יהודה אומר:** באמצע - שואל מפני היראה, ומשיב מפני הכבוד. **יד ע"א** ובפרקים - שואל מפני הכבוד, ומשיב שלום לכל אדם.

תניא נמי הכי:

א. הקורא את שמע, ופגע בו רבו או גדול הימנו: בפרקים - שואל מפני הכבוד, ואין צריך לומר שהוא משיב. ובאמצע - שואל מפני היראה, ואין צריך לומר שהוא משיב, **דרבי רבי מאיר.**

ב. **רבי יהודה אומר:** באמצע - שואל מפני היראה, ומשיב מפני הכבוד. ובפרקים - שואל מפני הכבוד, ומשיב שלום לכל אדם.

בעא מיניה אחי תנא דבי רבי חייא מרבי חייא: בהלל ובמגילה, מהו שיפסיק? מי אמרינן קל וחומר: קריאת שמע דאורייתא - פוסק, הלל דרבנן - מבעיא?! או דלמא, פרסומי ניסא עדיף?

- **אמר ליה:** פוסק, ואין בכך כלום.

אמר רבה: ימים שהיחיד גומר בהן את ההלל: בין פרק לפרק - פוסק, באמצע הפרק - אינו פוסק.

וימים שאין היחיד גומר בהן את ההלל, אפילו באמצע הפרק - פוסק.

קושיא ותירוץ: איני?! והא **רב בר שבא** איקלע לגביה דרבינא, וימים שאין היחיד גומר את ההלל הוה, ולא פסיק ליה!

שאני **רב בר שבא** דלא חשיב עליה דרבינא.

בעי מיניה אשיאן תנא דבי רבי אמי מרבי אמי: השרוי בתענית מהו שיטעום?

צדי האביעא: אכילה ושתייה קביל עליה - והא ליכא, או דילמא הנאה קביל עליה - והא איכא?

- אמר ליה: טועם, ואין בכך כלום.

תניא נמי הכי: מטעמת - אינה טעונה ברכה. והשרוי בתענית - טועם ואין בכך כלום.

עד כמה? **רבי אמי ורבי אסי** טעמי עד שיעור רביעתא.

א. **אמר רב:** כל הנותן שלום לחבירו קודם שיתפלל - כאילו עשאו במה, שנאמר: "וזרלו לכם כן הארים אשר נשמה באפם, כי במה נחשב הוא"; אל תקרי "במה", אלא "במה".

ב. **ושמואל אמר:** במה חשבתו לזה, ולא לאלוה?

מתיב רב ששת: בפרקים - שואל מפני הכבוד ומשיב!

- **תרגמה רבי אבא:** במשכים לפתחו.

(**אמר רבי יונה אמר רבי זירא:** כל העושה חפציו קודם שיתפלל - כאלו בנה במה. **אמרו לו:** במה אמרת?! **אמר להו:** לא, אסור קא אמינא, **וכדרב אידי בר אבין,**

דאמר רב אידי בר אבין אמר רב יצחק בר אשיאן: אסור לו לאדם לעשות חפציו קודם שיתפלל, שנאמר: "צדק לפניו יהלך, וישם לדרך פעמיו".

ואמר רב אידי בר אבין אמר רב יצחק בר אשיאן: כל המתפלל ואחר כך יוצא לדרך - הקדוש ברוך הוא עושה לו חפציו, שנאמר: "צדק לפניו יהלך, וישם לדרך פעמיו".

אמר רבי יונה אמר רבי זירא: כל הלן שבעת ימים בלא חלום - נקרא רע, שנאמר: "ושבע יליון בל יפקר רע", אל תקרי "שבע", אלא 'שבע'.

אמר ליה רב אחא בריה דרבי חייא בר אבא, הכי **אמר רבי חייא אמר רבי יוחנן:** כל המשביע עצמו מדברי תורה, ולן - אין משריין אותו בשורות רעות, שנאמר: "ושבע יליון בל יפקר רע".

אלו הן בין הפרקים וכו'.

אמר רבי אבהו אמר רבי יוחנן: הלכה **כרבי יהודה דאמר:** בין 'אלהיכם' ל'אמת ויצבי' - לא יפסיק.

מסקנא: השתא דאתית להכי, אפילו תימא: רבי יהודה כרביה סבירא ליה; ולא קשיא, הא - רבי מאיר, הא - רבי יהודה.

תנן התם: הכל כשרים לקרות את המגילה, חוץ מחרש שוטה וקטן; ורבי יהודה מכשיר בקטן.

מאן תנא חרש דיעבד נמי לא? אמר רב מתנה: רבי יוסי היא, דתנן: הקורא את שמע ולא השמיע לאזנו - יצא, דברי רבי יהודה; רבי יוסי אומר: לא יצא.

קושיא ותירוץ: ממאי דרבי יוסי היא, ודיעבד נמי לא? **טו ע"ב** דילמא רבי יהודה היא ולכתחלה הוא דלא, הא דיעבד שפיר דמי!

• לא סלקא דעתך, דקתני חרש דומיא דשוטה וקטן; מה שוטה וקטן - דיעבד נמי לא, אף חרש - דיעבד נמי לא.

קושיא ותירוץ: ודילמא, הא כדאיתא והא כדאיתא.

• ומי מצית לאוקמה כרבי יהודה?! והא מדקתני סיפא: רבי יהודה מכשיר בקטן, מכלל דרישא לאו רבי יהודה היא!

קושיא ותירוץ: ודילמא כולה רבי יהודה היא, ותרי גווני קטן; וחסורי מחסרא והכי קתני: הכל כשרין לקרות את המגילה, חוץ מחרש שוטה וקטן. במה דברים אמורים? בקטן שלא הגיע לחנוך, אבל קטן שהגיע לחנוך - אפילו לכתחלה כשר, דברי רבי יהודה; שרבי יהודה מכשיר בקטן.

• במאי אוקימתא? כרבי יהודה, ודיעבד - אין, לכתחלה - לא, אלא הא דתני רבי יהודה בריה דרבי שמעון בן פזי: חרש המדבר ואינו שומע תורם לכתחלה, מני? לא רבי יהודה ולא רבי יוסי; אי רבי יהודה, דיעבד - אין, לכתחלה - לא, אי רבי יוסי, דיעבד נמי לא!

קושיא ותירוץ: אלא מאי? רבי יהודה, ואפילו לכתחלה נמי? אלא הא דתניא: לא יברך אדם ברכת המזון בלבו, ואם בירך - יצא, מני? לא רבי יהודה ולא רבי יוסי; אי רבי יהודה - הא אמר אפילו לכתחלה נמי, ואי רבי יוסי - הא אמר אפילו דיעבד נמי לא!

• לעולם רבי יהודה היא, ואפילו לכתחלה נמי, ולא קשיא: הא - דידיה, הא - דרביה; דתניא:

א. אמר רבי יהודה משום רבי אלעזר בן עזריה: הקורא את שמע - צריך שישמיע לאזנו, שנאמר: "שמע ישראל".

ב. אמר לו רבי מאיר: הרי הוא אומר: "אשר אנכי מצוץ היום על לבבך" - אחר כונת הלב הן הן הדברים.

מסקנא: השתא דאתית להכי, אפילו תימא: רבי יהודה כרביה סבירא ליה, ולא קשיא, הא - רבי יהודה, הא - רבי מאיר.

אמר רב חסדא אמר רב שילא: הלכה כרבי יהודה שאמר משום רבי אלעזר בן עזריה; והלכה כרבי יהודה. וצריכא:

• דאי אשמעינן הלכה כרבי יהודה, הוה אמינא: אפילו לכתחלה, קמשמע לן: הלכה כרבי יהודה שאמר משום רבי אלעזר בן עזריה.

• ואי אשמעינן הלכה כרבי יהודה שאמר משום רבי אלעזר בן עזריה, הוה אמינא: צריך, ואין לו תקנה, קמשמע לן: הלכה כרבי יהודה.

אמר רב יוסף: מחלוקת בקריאת שמע, אבל בשאר מצות - דברי הכל לא יצא, דכתיב: "הסכת ושמע ישראל".

מיתבי: לא יברך אדם ברכת המזון בלבו, ואם בירך - יצא! אלא אי אתמר, הכי אתמר: אמר רב יוסף: מחלוקת בקריאת שמע, דכתיב: "שמע ישראל", אבל בשאר מצות - דברי הכל יצא.

והכתיב: "הסכת ושמע ישראל"! ההוא בדברי תורה כתיב.

קרא ולא דקדק באותיותיה.

א.

אמר רבי טבי אמר רבי יאשיה: הלכה כדברי שניהם להקל.

ב.

ואמר רבי טבי אמר רבי יאשיה: מאי דכתיב: "שילש הנה לא תשבענה... שאלו, ועצר רחם", וכי מה ענין 'שאלו' אצל 'רחם'? אלא לומר לך: מה רחם מכניס ומוציא - אף שאלו מכניס ומוציא. והלא דברים קל וחומר: ומה רחם שמכניסין בו בחשאי - מוציאין ממנו בקולי קולות, שאלו שמכניסין בו בקולי קולות - אינו דין שמוציאין ממנו בקולי קולות!?

מכאן תשובה לאומרים אין תחיית המתים מן התורה.

תני רבי אושעיא קמיה דרבא: "וכתבתם" - הכל בכתב, אפילו צואות. **אמר ליה:** דאמר לך מני? רבי יהודה היא, דאמר: גבי סוטה, אלות - כותב, צואות - אינו כותב; והתם הוא דכתיב: "וכתב את האלות האלה"; אבל הכא דכתיב "וכתבתם" - אפילו צואות נמי.

• **אמר עולא:** כל הקורא קריאת שמע בלא תפילין - כאילו מעיד עדות שקר בעצמו.

• **אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן:** כאילו הקריב עולה בלא מנחה, וזבח בלא נסכים.

ואמר רבי יוחנן: הרוצה שיקבל עליו עול מלכות שמים שלמה - **טו ע"א** יפנה ויטול ידיו, ויניח תפילין, ויקרא קריאת שמע ויתפלל. וזו היא מלכות שמים שלמה.

אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן: כל הנפנה ונוטל ידיו, ומניח תפילין, וקורא קריאת שמע ומתפלל - מעלה עליו הכתוב כאלו בנה מזבח והקריב עליו קרבן, דכתיב: "ארוץ בנקיין כפי, ואסובבה את מזבחה ה'".

אמר ליה רבא: לא סבר לה מר כאילו טבל? דכתיב: "ארוץ בנקיין", ולא כתב 'ארוץ כפי'!

אמר ליה רבינא לרבא: חזי מר האי צורבא מרבנן דאתא ממערבא ואמר: מי שאין לו מים לרחוץ ידיו - מקנח ידיו בעפר, ובצרוך, ובקסמית!

אמר ליה: שפיר קאמר, מי כתיב 'ארוץ במים'? "בנקיין" כתיב - כל מידי דמנקי: דהא רב חסדא לייט אמאן דמהדר אמיא בעידן צלותא.

• והני מילי - לקריאת שמע, אבל לתפלה - מהדר. ועד כמה? עד פרסה.

• והני מילי - לקמיה, אבל לאחוריה - אפילו מיל אינו חוזר.

• ומינה - מיל הוא דאינו חוזר, הא פחות ממיל - חוזר.

משנה

א. הקורא את שמע ולא השמיע לאזנו - יצא.

ב. רבי יוסי אומר: לא יצא.

קרא ולא דקדק באותיותיה:

א. רבי יוסי אומר: יצא.

ב. רבי יהודה אומר: לא יצא.

• הקורא למפרע - לא יצא.

• קרא וטעה - יחזור למקום שטעה.

גמרא

מאי טעמא דרבי יוסי? משום דכתיב: "שמע" - השמע לאזנך מה שאתה מוציא מפיו.

ותנא קמא סבר: "שמע" - בכל לשון שאתה שומע.

ורבי יוסי? תרתי שמע מינה.

תנן התם: חרש המדבר ואינו שומע - לא יתרום, ואם תרם - תרומתו תרומה. מאן תנא חרש המדבר ואינו שומע, דיעבד - אין, לכתחלה - לא?

אמר רב חסדא: רבי יוסי היא, דתנן: הקורא את שמע ולא השמיע לאזנו - יצא, דברי רבי יהודה. רבי יוסי אומר: לא יצא. עד כאן לא קאמר רבי יוסי

לא יצא - אלא גבי קריאת שמע דאורייתא; אבל תרומה - משום ברכה הוא, וברכה דרבנן, ולא בברכה תליא מילתא.

שאלה: וממאי דרבי יוסי היא? דילמא רבי יהודה היא, ואמר גבי קריאת שמע נמי: דיעבד - אין, לכתחלה - לא!

באיה: תדע, דקתני: 'הקורא', דיעבד - אין, לכתחלה - לא!

תשובה: אמרי: האי דקתני, הקורא - להודיעך כחו דרבי יוסי דאמר: דיעבד נמי לא, דאי רבי יהודה - אפילו לכתחלה נמי יצא.

קושיא ותירוץ: במאי אוקימתא? כרבי יוסי; ואלא הא דתניא: לא יברך אדם ברכת המזון בלבו, ואם בירך - יצא, מני? לא רבי יוסי, ולא רבי יהודה! דאי

רבי יהודה - הא אמר: לכתחלה נמי יצא, אי רבי יוסי - דיעבד נמי לא!

• אלא מאי? רבי יהודה, ודיעבד - אין, לכתחלה - לא?

קושיא: אלא הא דתני רבי יהודה בריה דרבי שמעון בן פזי: חרש המדבר ואינו שומע - תורם לכתחלה, מני? לא רבי יהודה ולא רבי יוסי; אי רבי יהודה - הא אמר: דיעבד - אין, לכתחלה - לא, אי רבי יוסי - הא אמר: דיעבד נמי לא!

תירוץ: אלא, לעולם רבי יהודה, ואפילו לכתחלה נמי, ולא קשיא: הא - דידיה, הא - דרביה; דתנן:

א. רבי יהודה אומר משום רבי אלעזר בן עזריה: הקורא את שמע - צריך שישמיע לאזנו, שנאמר: "שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד".

ב. אמר ליה רבי מאיר: הרי הוא אומר: "אשר אנכי מצוץ היום על לבבך" - אחר כונת הלב הן הן הדברים.

ראיה: והתניא: הפועלים שהיו עושים מלאכה אצל בעל הבית - קורין קריאת שמע ומתפללין; ואוכלין פתן ואין מברכים לפניו, אבל מברכין לאחריה שתיים. כיצד? ברכה ראשונה - כתקונה; שניה - פותח בברכת הארץ, וכוללין בונה ירושלים בברכת הארץ. במה דברים אמורים? בעושין בשכרן, אבל עושין בסעודתן, או שהיה בעל הבית מיסב עמהן - מברכין כתיקונה.

חתן פטור מקריאת שמע.

תנו רבנן: "בשבתך בביתך" - פרט לעוסק במצוה, "ובלכתך בדרך" - פרט לחתן. **מכאן אמרו:** הכונס את הבתולה - פטור, ואת האלמנה - חייב. מאי משמע? **אמר רב פפא:** כי 'דרך', מה 'דרך' - רשות, אף הכא נמי - רשות. **קושיא ותירוק:** מי לא עסקינן דקאזיל לדבר מצוה?! ואפילו הכי אמר רחמנא ליקרי!

- אם כן, לימא קרא 'בלכת', מאי "בלכתך"? שמע מינה: בלכת דידך הוא דמחייבת, הא דמצוה - פטירת. **טז ע"ב**
- **קושיא ותירוק:** אי הכי, מאי איריא הכונס את הבתולה, אפילו כונס את האלמנה נמי!
- הכא טריד, והכא לא טריד.
- **קושיא ותירוק:** אי משום טרדא, אפילו טבעה ספינתו בים נמי! אלמא **אמר רבי אבא בר זבדא אמר רב:** אבל - חייב בכל מצות האמורות בתורה, חוץ מן התפילין, שהרי נאמר בהן פאר, שנאמר: "פארך וזביש עליך" וגו'!
- אמרי: התם טרדא דרשות, הכא טרדא דמצוה.

משנה

- רחץ לילה הראשון שמתה אשתו.
- **אמרו לו תלמידינו:** למדתנו רבינו שאכל אסור לרחוץ!
- **אמר להם:** איני כשאר בני אדם, אסטניס אני.
- וכשמת טבי עבדו קבל עליו תנחומין.
- **אמרו לו תלמידינו:** למדתנו רבינו שאין מקבלין תנחומין על העבדים!
- **אמר להם:** אין טבי עבדי כשאר כל העבדים, כשר היה.
- א. חתן אם רוצה לקרות קריאת שמע לילה הראשון - קורא.
- ב. **רבן שמעון בן גמליאל אומר:** לא כל הרוצה ליטול את השם יטול.

גמרא
מאי טעמא **דרבן גמליאל**? קסבר אנינות לילה דרבנן, דכתיב: "ואזריתה כיום מר", ובמקום איסטניס - לא גזרו ביה רבנן.

וכשמת טבי עבדו וכו'.

תנו רבנן: עבדים ושפחות - אין עומדין עליהם בשורה, ואין אומרים עליהם ברכת אבלים ותנחומי אבלים. מעשה ומתה שפחתו של **רבי אליעזר**, נכנסו תלמידי לנחמו. כיון שראה אותם עלה לעלייה - ועלו אחריו; נכנס לאנפילון¹ - נכנסו אחריו, נכנס לטרקלין - נכנסו אחריו.

אמר להם: כמדומה אני שאתם נכונים בפושרים, עכשיו אי אתם נכונים אפילו בחמי חמין! לא כך שניתי לכם?! עבדים ושפחות - אין עומדים עליהם בשורה; ואין אומרים עליהם ברכת אבלים, ולא תנחומי אבלים. אלא מה אומרים עליהם? כשם שאומרים לו לאדם על שורו ועל חמורו שמתו: 'המקום ימלא לך חסרונו', כך אומרים לו על עבדו ועל שפחתו: 'המקום ימלא לך חסרונו'.

תניא אידך:

- א. עבדים ושפחות - אין מספידין אותן.
- ב. **רבי יוסי אומר:** אם עבד כשר הוא, אומרים עליו: הוי איש טוב ונאמן ונהנה מיגיעו!
- **אמרו לו:** אם כן, מה הנחת לכשרים?

קושיא ותירוק: אטו טעמיה **דרבי יהודה** משום דכתיב: "וכתב"?! טעמיה **דרבי יהודה** משום דכתיב: "אלות", אלות - אין, צואות - לא!
• אצטריך, סלקא דעתך אמינא: נילף 'כתיבה' 'כתיבה' מהתם, מה התם אלות - אין, צואות - לא, אף הכא נמי - צואות לא; כתב רחמנא: "וכתבתם" - אפילו צואות.

תני רב עובדיה קמיה דרבא: "ולמורתם" - שיהא למודך תם, שיתן ריוח בין הדבקים.

עני רבא בתריה: כגון: "על לבבך", "על לבבכם", "בכל לבבך", "בכל לבבכם", "עשב בשורך", "ואבדתם מזהרה", "הכנף פתיל", "אתכם מאריך".

א.

אמר רבי חמא ברבי חנינא: כל הקורא קריאת שמע ומדקדק באותיותיה - מצננין לו גיהנם, שנאמר: "בפרש שדי מלכים בה תשלג בצלמון", אל תקרי "בפּרש" אלא "בפּרש", אל תקרי "בצלמון" אלא "בצלמות".

ב.

ואמר רבי חמא ברבי חנינא: למה נסמכו **טז ע"א** אהלים² לנחלים, דכתיב: "כנוללים נטיו כננות עלי נהר כאהלים נטע" וגו' לומר לך: מה נחלים, מעלין את האדם מטומאה לטהרה - אף אהלים, מעלין את האדם מכף חובה לכף זכות.

הקורא למפרע לא יצא וכו'.

רבי אמי ורבי אסי הוו קא קטרין ליה גנא³ **לרבי אלעזר. אמר להו:** אדהכי והכי איזיל ואשמע מלתא דבי מדרשא, ואיתי ואימא לכו. אזל אשכחיה לתנא דקתני קמיה **דרבי יוחנן:** קרא וטעה ואינו יודע להיכן טעה:

- באמצע הפרק - יחזור לראש;
- בין פרק לפרק - יחזור לפרק ראשון;
- בין כתיבה לכתיבה - יחזור לכתיבה ראשונה.

אמר ליה רבי יוחנן: לא שנו⁴, אלא שלא פתח ב'למען ירבו ימיכם', אבל פתח ב'למען ירבו ימיכם' - סרכיה נקט ואתי.

אתא ואמר להו. **אמרו ליה:** אלו לא באנו אלא לשמוע דבר זה - דיינו.

משנה

- האומנין - קורין בראש האילן ובראש הנדבך, מה שאינן רשאי לעשות כן בתפלה.
- חתן - פטור מקריאת שמע לילה הראשונה, ועד מוצאי שבת, אם לא עשה מעשה.
- ומעשה **ברבן גמליאל** שנשא אשה וקרא לילה הראשונה.
- **אמרו לו תלמידינו:** למדתנו רבינו שחתן פטור מקריאת שמע!
- **אמר להם:** איני שומע לכם לבטל הימני מלכות שמים, אפילו שעה אחת.

גמרא

תנו רבנן:

- האומנין - קורין בראש האילן ובראש הנדבך. ומתפללין בראש הזית ובראש התאנה; ושאר כל האילנות - יורדים למטה ומתפללין.
- ובעל הבית, בין כך ובין כך - יורד למטה ומתפלל, לפי שאין דעתו מיושבת עליו.

רמי ליה רב מרי ברה דבת שמואל לרבא, תנן: האומנין קורין בראש האילן ובראש הנדבך, אלמא לא בעי כונה. **ורמינהי:** הקורא את שמע צריך שיכוין את לבו, שנאמר: "שמע ישראל", ולהלן הוא אומר: "הסכת ושמוע ישראל", מה להלן בהסכת⁵ אף כאן בהסכת! אשתיק.

• **אמר ליה:** מידי שמיע לך בהא? **אמר ליה:** הכי **אמר רב ששת:** והוא שבטלין ממלאכתן וקורין.

קושיא ותירוק: **והתניא: בית הלל אומרים:** עוסקים במלאכתן וקורין!

- לא קשיא: הא - בפרק ראשון, הא - בפרק שני.

תנו רבנן: הפועלים שהיו עושין מלאכה אצל בעל הבית: קורין קריאת שמע, ומברכין לפניו ולאחריה; ואוכלין פתן, ומברכין לפניו ולאחריה; ומתפללין תפלה של שמונה עשרה. אבל אין יורדין לפני התיבה, ואין נושאיין כפיהם.

קושיא ותירוק: **והתניא:** מעין שמונה עשרה!

- **אמר רב ששת:** לא קשיא: הא - **רבן גמליאל**, הא - **רבי יהושע.**
- **קושיא ותירוק:** אי **רבי יהושע**, מאי איריא פועלים, אפילו כל אדם נמי!
- אלא, אידי ואידי **רבן גמליאל**, ולא קשיא: כאן - בעושין בשכרן, כאן - בעושין בסעודתן.

עשב בשורך, הכנף פתיל - כשקורא שמיין דגושות או רפיות (מאירי). **בפרש שדי** כשחידל תיבות של מלכות שמים, **מלכים** בה המורה שעל פיה מלכים ימלוכו, **תשלג** ותנן לך **בצלמון** את כל המות. **אהלים** של מורה. **קטרין וכו' - קושיא** לו מופה. **לא שנו** שיחזור לכתיבה ראשונה (שצ"א). **סרכיה נקט - קרא** כהרגלו. **בהסכת - ככותב הלג.** **אנפילון - בית קטן שלפני הטורקלין.**

ז.

רבי ספרא בטר צלותיה **אמר הכי**: 'יהי רצון מלפניך ה' אלהינו, שתשים שלום **יז ע"א** בפמליא של מעלה^ו, ובפמליא של מטה^ז; ובין התלמידים העוסקים בתורתך: בין עוסקין לשמה, בין עוסקין שלא לשמה. וכל העוסקין שלא לשמה, יהי רצון שיהו עוסקין לשמה'.

ח.

רבי אלכסנדר בטר צלותיה **אמר הכי**: 'יהי רצון מלפניך ה' אלהינו, שתעמידנו בקרן אורה, ואל תעמידנו בקרן חשכה, ואל ידוה לבנו, ואל יחשכו עינינו'.

ט.

איכא דאמרי: הא **רב המנונא** מצלי לה, **ורבי אלכסנדר** בטר דמצלי **אמר הכי**: 'רבון העולמים, גלוי וידוע לפניך שרצוננו לעשות רצונך, ומי מעכב? שאור שבעיסה^ח ושעבוד מלכות; יהי רצון מלפניך שתצילנו מידם, ונשוב לעשות חוקי רצונך בלבב שלם'.

י.

רבא בטר צלותיה **אמר הכי**: 'אלהי, עד שלא נוצרתי איני כדאי^י, ועכשיו שנוצרתי כאלו לא נוצרתי^י. עפר אני בחיי, קל וחומר במיתתי; הרי אני לפניך ככלי מלא בושא וכלימה. יהי רצון מלפניך ה' אלהי, שלא אחטא עוד, ומה שחטאתי לפניך מרק ברחמיך הרבים, אבל לא על ידי יסורין וחלאים רעים'.

והיינו וידוי **דרב המנונא זוטי** ביומא דכפורי.

יא.

מר בריה דרבינא כי הוה מסיים צלותיה **אמר הכי**: 'אלהי, נצור לשוני מרע, ושפתותי מדבר מרמה; ולמקללי נפשי תדום, ונפשי כעפר לכל תהיה. פתח לבי בתורתך, ובמצותיך תרדוף נפשי. ותצילני מפגע רע, מיצר הרע, ומאשה רעה, ומכל רעות המתרגשות לבא בעולם. וכל החושבים עלי רעה - מהרה הפר עצתם וקלקל מחשבותם. יהיו לרצון אמרי פי, והגיון לבי לפניך, ה' צורי וגואלי'.

יב.

רב ששת כי הוה יתיב בתעניתא, בטר דמצלי **אמר הכי**: 'רבון העולמים, גלוי לפניך, בזמן שבית המקדש קיים - אדם חוטא ומקריב קרבן, ואין מקריבין ממנו אלא חלבו ודמו ומתכפר לו; ועכשיו - ישבתי בתענית ונתמעט חלבי ודמי. יהי רצון מלפניך, שיהא חלבי ודמי שנתמעט, כאילו הקרבתי לפניך על גבי המזבח, ותרצני'.

יג.

רבי יוחנן כי הוה מסיים ספרא דאיוב **אמר הכי**: 'סוף אדם למות, וסוף בהמה לשחיטה, והכל למיתה הם עומדים. אשרי מי שגדל בתורה, ועמלו בתורה, ועושה נחת רוח ליוצרו, וגדל בשם טוב, ונפטר בשם טוב מן העולם. ועליו אמר שלמה: "טוב שם משמן טוב, ויום המות מיום הולדו".'

אבא פלוני וכו' - כמו שאנו קורין עכשיו מר פלוני מרת פלונית. **חלב ודשן** - כאילו הקריב אימורים, ומרס הדשן, רגנות - שמי רגנות, א' צעורה וז' צעורה צ, **בפורינו** - בגורלנו. **קורת נפשנו** - סיפוק לרכנו וקורת רוחנו **לטובה**. **ותביט ברעננו** - ברעה הבאה עלינו. **חלוץ עצמות** - בריאות. **בן ברית** - מהול. **קצוצי** - שהיו שוטרים מטעם אנטונינוס מלווים להכות ולהנקס בכל העומדים כנגדו. **בפמליא של מעלה** - בשמי האומות. **ובפמליא של מטה** - בחבורת החכמים. **שאור** - יסור. **איני כדאי להיות נוזל**. **כאלו לא נוצרתי** - מה חשיבותי.

תנו רבנן: אין קורין אבות אלא לשלשה, ואין קורין אמהות אלא לארבע. אבות מאי טעמא? אילמא משום דלא ידעינן אי מראובן קא אתינן, אי משמעון קא אתינן, אי הכי אמהות נמי לא ידעינן אי מרחל קא אתינן, אי מלאה קא אתינן!

• אלא, עד הכא - חשיבי, טפי - לא חשיבי.

תניא אידך: עבדים ושפחות - אין קורין אותם אבא פלוני ואמא פלונית^י; ושל **רבן גמליאל**, היו קורים אותם אבא פלוני ואמא פלונית. מעשה לסתור?! משום דחשיבי.

אמר רבי אלעזר: מאי דכתיב: "כֹּה אֲבִירְכָךְ בְּאִי, בְּשֹׁמֵךְ אִשָּׁא כְּפִי"? "כֹּה אֲבִירְכָךְ בְּאִי" - זו קריאת שמיע, "בְּשֹׁמֵךְ אִשָּׁא כְּפִי" - זו תפלה. ואם עושה כן, עליו הכתוב אומר: "כִּמּוֹ אֱלֹהִים דִּרְשָׁן תְּשַׁבַּע נַפְשִׁי"^י.

ולא עוד, אלא שנוחל שני עולמים, העולם הזה והעולם הבא, שנאמר: "וּשְׁפִתֵי רִנְנוֹתֶיךָ יִהְיֶה לִּי".

א.

רבי אלעזר בטר דמסיים צלותיה **אמר הכי**: 'יהי רצון מלפניך ה' אלהינו, שתשכן בפורינו^{יא} אהבה ואחוה ושלוש וריעות, ותרבה גבולנו בתלמידים, ותצליח סופנו אחרית ותקוה, ותשים חלקנו בגן עדן, ותקננו בחבר טוב ויצר טוב בעולמך, ונשכים ונמצא יחול לבבנו ליראה את שמך, ותבא לפניך קורת נפשנו לטובה^{יב}'.

ב.

רבי יוחנן בטר דמסיים צלותיה **אמר הכי**: 'יהי רצון מלפניך ה' אלהינו, שתצייך בבשתנו, ותביט ברענותי^{יג}, ותתלבש ברחמיך, ותתכסה בעורך, ותתעטף בחסידותך, ותתאזר בחנינותך, ותבא לפניך מדת טובך וענותנותך'.

ג.

רבי זירא בטר דמסיים צלותיה **אמר הכי**: 'יהי רצון מלפניך ה' אלהינו, שלא נחטא, ולא נבוש, ולא נכלם מאבותינו'.

ד.

רבי חייה בטר דמצלי **אמר הכי**: 'יהי רצון מלפניך ה' אלהינו, שתהא תורתך אומנותנו, ואל ידוה לבנו, ואל יחשכו עינינו'.

ה.

רב בטר צלותיה **אמר הכי**: 'יהי רצון מלפניך ה' אלהינו, שתתן לנו חיים ארוכים, חיים של שלום, חיים של טובה, חיים של ברכה, חיים של פרנסה, חיים של חלוץ עצמות^{יד}, חיים שיש בהם יראת חטא, חיים שאין בהם בושא וכלימה, חיים של עושר וכבוד, חיים שתהא בנו אהבת תורה ויראת שמים, חיים שתמלא לנו את כל משאלות לבנו לטובה'.

ו.

רבי בטר צלותיה **אמר הכי**: 'יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו, שתצילנו מעזי פנים ומעזות פנים, מאדם רע ומפגע רע, מיצר רע, מחבר רע, משכן רע, ומשטן המשחית, ומדין קשה ומבעל דין קשה, בין שהוא בן ברית^{יז} בין שאינו בן ברית'.

• ואף על גב דקיימי קצוצי עליה **דרבי**.